

Mladi za napredek Maribora 2015

32. srečanje

Zakaj? Kdaj? Kako?
850 let Maribora
zgodovina
raziskovalna naloga

Avtor: PETER BERBERIH

Mentor: NATALIJA CARMONA

Šola: OŠ PREŽIHOVEGA VORANCA MARIBOR

Maribor, februar 2015

Kazalo

Kazalo.....	2
Zahvala.....	4
Povzetek	5
1. Uvod	6
1. 1.Cilji raziskovalne naloge.....	6
1. 2.Hipoteze raziskovalne naloge	6
1. 3.Metode dela	6
2. Kratek pregled zgodovine Maribora	9
3. Družbena odgovornost	36
4. Zaključek.....	36
5. Literatura in viri	37
Literatura	37
PRILOGE	46

Kazalo slik:

Slika 1: Domoznanski oddelek Univerzitetne knjižnice Maribor.	7
Slika 2: Delo v Pokrajinskem arhivu Maribor.	7
Slika 3: Snemanje na terenu – Spominski park Dobrava.	8
Slika 4: Proces montaže.	8
Slika 5: Veduta Maribora, v ozadju grad na Piramidi. (Pokrajinski arhiv Maribor, SI_PAM_1693_001_001_00005.).....	10
Slika 6: Veduta, ki jo je skiciral popotnik iz Šlezije. (Pokrajinski arhiv Maribor, SI_PAM_1693_001_001_00008.).....	11
Slika 7: Mariborski grad z obzidjem in jarkom. (Pokrajinski arhiv Maribor, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2433.).....	16
Slika 8: Kužno znamenje. (Pokrajinski arhiv Maribor, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2278.)	17
Slika 9: Anton Martin Slomšek. (Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov.).....	20
Slika 10: Cenik podjetja Scherbaum&Sohne (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).	22
Slika 11: Palača okrožnega urada za zavarovanje delavcev (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).....	28
Slika 12: Maribor, april 1941, porušen železniški most (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).....	30
Slika 13: Obisk Adolfa Hitlerja v Mariboru, Državni – Glavni most, 26. april 1941 (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).....	31
Slika 14: Požgani nemški avtomobili v Volkmerjevem prehodu po sabotažni akciji mariborskih mladincev, 29. aprila 1941 (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).	32
Slika 15: Prenos ranjencev med pohodom XIV. divizije na Štajerskem, Paški Kozjak, 19. februar 1944. Prvi z leve duhovnik Jože Lampret. Avtor posnetka: Jože Petek (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).	33
Slika 16: Povojna rekonstrukcija bombnih zadetkov na Maribor v letih 1944 in 1945 (Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor).....	34

Zahvala

Pri raziskovalnem delu in ustvarjanju dokumentarca so mi pomagali številni ljudje. Zahvaljujem se Mateju Kristoviču, ki mi je z izkušnjami in nasveti olajšal snemanje dokumentarca. Zahvaljujem se Marjetki Bedrač iz Sinagoge Maribor, konservatorski svetovalki ZVKDS OE Maribor Alenki Horvat, Miri Grašič, muzejski svetovalki in Urošu Doklu, kustosu Muzeja narodne osvoboditve Maribor za opravljene intervjuje. Za vso pomoč, nasvete in gradivo se zahvaljujem Enoti za domoznanstvo Univerzitetne knjižnice Maribor, Pokrajinskemu arhivu Maribor, Muzeju narodne osvoboditve Maribor in Muzeju novejšje zgodovine Slovenije.

Zahvaljujem se sošolki Evi Laznik, ki je za dokumentarec posodila svoj glas in podobo ter mentorici.

Povzetek

V raziskovalni nalogi je ustvarjen pregled 850 let Maribora, od prve omembe gradu na Piramidi leta 1164 pa vse do danes. Kronološko bom opisal pomembne in zanimive družine, osebe in dogodke, ki so oblikovali Maribor, kakršen je danes.

Maribor je posebno mesto, saj se ni gradilo pod gradom »Marchpurch«, ampak ob reki Dravi, kar je bilo za tiste čase nenavadno. Od prve omembe gradu na Piramidi in mesta do danes je doživel številne spremembe, prelomne trenutke, vojne in nacionalne spopade, pa tudi trenutke zmagoslavja. Zaradi tega si naše mesto zasluži več pozornosti. Lokalna zgodovina je po navadi tema, s katero se najmanj ukvarjamo.

Nalogo bom obogatil z dokumentarnim filmom, v katerem bom zajel intervjuje in pričevanja. Z dokumentarnim filmom želim svojim vrstnikom približati zgodovino Maribora. Izbral sem prelomne dogodke in ljudi, ki so na svoj način pomembno spremenili potek zgodovine našega mesta. Na podlagi ožjega izbora sem poiskal vire v arhivih in muzejih, s pomočjo katerih sem v dokumentarnem filmu želel dodatno osvetliti zgodovino mesta Maribor.

1. Uvod

1. 1. Cilji raziskovalne naloge

Moj namen je, da mladino z uporabo filmskega medija poučim o znani in tudi manj znani zgodovini Maribora. V letu 2014 je Mestna občina Maribor uradno slavila 850 let prve omembe Maribora. Ker me zgodovina zanima, sem se odločil, da bom raziskal zgodovino našega mesta in posnel dokumentarni film, ki bo prikazal zgodovino mesta skozi oči osnovnošolca.

1. 2. Hipoteze raziskovalne naloge

Predvidevam, da bom v raziskovalni nalogi ugotovil:

- da je bila zgodovina našega mesta vpeta v dogodke v Evropi,
- da je na zgodovino mesta pomembno vplivala njegova geografska lega in prometna povezanost,
- da je Maribor leta 2014 praznoval napačno obletnico.

1. 3. Metode dela

Pri raziskovanju sem uporabil različne metode dela:

- Pregled literature – v Mariborski knjižnici sem pregledal literaturo, ki se nanaša na zgodovino Maribora.
- Pregled gradiva – da bi dodatno razčistil posamezna vprašanja, hkrati pa pridobil gradivo za dokumentarni film sem pregledal arhivsko gradivo Pokrajinskega arhiva Maribor, Domoznanske enote Univerzitetne knjižnice Maribor, Muzeja narodne osvoboditve Maribor in Muzeja novejšje zgodovine

Slovenije. Dostopa do gradiva in prostorov Pokrajinskega muzeja Maribor nisem uspel dobiti.

Slika 1: Domoznanski oddelek Univerzitetne knjižnice Maribor.

Slika 2: Delo v Pokrajinskem arhivu Maribor.

- Metoda intervjuja - za potrebe dokumentarnega filma sem izvedel in posnel pogovore s strokovnjaki za posamezno področje zgodovine.
- Snemanje in montaža dokumentarnega filma – V arhivu, knjižnici in muzejih sem posnel potrebno gradivo, hkrati pa na terenu posnel potrebno video gradivo. Proces montaže je trajal dva tedna in je bil precej zahteven.

Slika 3: Snemanje na terenu – Spominski park Dobrava.

Slika 4: Proces montaže.

2. Kratek pregled zgodovine Maribora

Iz literature lahko razberemo, da v rimskih časih na mestu današnjega Maribora ni bilo pomembnejše naselbine, čeprav je bila blizu meja med provincama Norik in Gornja Panonija. Prostor, na katerem leži Maribor, je bil kar živahen v pozni bronasti dobi, pozni železni dobi in v času Rimljanov, vendar ne moremo govoriti o kakšni večji naselbini, kvečjemu o posameznih zaselkih. Tudi pozneje, ko so se širom Evrope preseljevala ljudstva, Maribor ni bil omenjen.¹

Maribor se je na zemljevidu štajerske dežele pojavil precej pozno, ko je vojvoda in mejni grof Bernhard Spanheimski ob prihodu Madžarov v Panonsko nižino in njihovih vpadih v frankovsko državo na Piramidi dal zgraditi utrdbo. Ta je bila verjetno zgrajena v začetku 12. stoletja, kar potrjujejo zgodnjemoromanski arheološki ostanki. Utrdba ali grad se je imenovala »Grad v marki« ali »Burg in der Mark«. Ta grad je bil prvič omenjen v listini iz 20. oktobra 1164 kot »castrum Marchburch«, last Otokarja Štajerskega.²

Kot kaže, so do Bernharda Spanheimskega mejni grofje pokrajini vladali s svoje postojanke Razvanje - Pohorski dvor. Bernhard naj bi v začetku 12. stoletja sedež prenesel v novi grad na Piramidi ter tako ustvaril možnosti za razvoj naselbine. Obnovil je stari rimski prehod čez reko, ustanovil je mariborsko župnijo, ob sedanji Koroški cesti pa je ustvaril naselbino s približno 34 parcelami. Tja je naselil rokodelce, ki pa niso dobili nobenega posebnega pravnega statusa.³

¹ Maribor – mesto ob Dravi, Maribor, 1973, str. 1; Enciklopedija Slovenije, Ljubljana, 1992 (dalje: Maribor – mesto ob Dravi), str. 400.

² 750 let Maribora, Listine, predmeti in podobe mesta Maribor, Maribor 2004 (dalje: 750 let Maribora), str. 8.

³ Enciklopedija Slovenije, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1992 (dalje: Enciklopedija Slovenije), str. 400.

Slika 5: Veduta Maribora, v ozadju grad na Piramidi. (Pokrajinski arhiv Maribor, SI_PAM_1693_001_001_00005.)

Dotlej majhno število ljudi je začelo postopoma naraščati. Če so se prebivalci pred tem ukvarjali s kmetijstvom, z ribištvom in s trgovanjem, so potrebe grajskega gospodarja privabljalje dodatno delovno silo, ki je skrbela za kakovostne obrtniške izdelke in storitve. Naseljenci so prihajali iz naselbin ob Dravi.⁴

Večina srednjeveških mestnih naselbin na Slovenskem je nastala po letu 1100. Splošno blagostanje ter napredek obrti in trgovine sta tudi na Slovenskem sprožila proces nastanka novega tipa srednjeveških mest in gradov. V teh mestih in trgih so živeli osebno svobodni meščani in tržani, ki so se ukvarjali z obrtjo in s trgovino in uživali prednostne pravice za opravljanje teh dveh gospodarskih dejavnosti.⁵

Leta 1209 je bil Maribor že meščansko naseljen, saj se v listini Leopolda VI. Babenberžana omenja kot trg ali »forum Marchpurch«. Ker je bilo mesto središče mejne grofije, je imelo tudi administrativno funkcijo. Ko je leta 1147 umrl lastnik gradu Bernhard Spanheimski, je grad izgubil prejšnjo vlogo v marki in zaradi oddaljenosti v 13. stoletju ostal zunaj mestnega obzidja. Po letu 1200 je bila gosposčina razdeljena

⁴ Hozjan A., Mariborsko prebivalstvo do srede 18. stoletja, Studia Historica Slovenica, Maribor skozi čas I., letnik 2 (2002), št. 1, str. 13.

⁵ Slovenci skozi čas, Ljubljana, 1999 (dalje: Slovenci skozi čas), str. 44.

na gosposčino Zgornji Maribor s sedežem na Piramidi ter na gosposčino Maribor grad s sedežem v gradu v mestu.⁶

4. decembra 1254 se Maribor prvič omenja kot mesto. V Koroškem deželnem arhivu hranijo prepis listine, v kateri je zapisano, da se je Werner s Pohorskega dvora pred pričami zavezal, da bo Vetrinjskemu samostanu izplačal škodo. Poravnava je bila opravljena v župnijski cerkvi pri mestu Maribor (apud civitatem Marpurg).⁷

Naselbina se je oblikovala, ker je položno dravsko nabrežje omogočalo pristajanje plovil z blagom, prehod čez Dravo pa je povezoval fevdalne posesti. Mostišče je dobilo še večji pomen, ko so Štajersko dobili Habsburžani, ki so svoje posesti širili tudi na jugu.⁸

Okoli leta 1130 naj bi bila zgrajena župna cerkev, približno sočasno pa tudi župnišče, ki je bilo porušeno med letoma 1889 in 1890. Leta 1189 je Maribor dobil sedež župnije.⁹

Slika 6: Veduta, ki jo je skiciral popotnik iz Šlezije. (Pokrajinski arhiv Maribor, SI_PAM_1693_001_001_00008.)

⁶ 750 let Maribora, str. 8; Slovenci skozi čas, str. 46; Ilustrirana zgodovina Slovencev, Ljubljana, 1999 (dalje: Ilustrirana zgodovina Slovencev), str. 113.

⁷ 750 let Maribora, str. 8.

⁸ 750 let Maribora, str. 2.

⁹ 750 let Maribora, str. 8.

Maribor je po letu 1335 doživel močan vzpon, saj so Habsburžani pridobili Koroško ter Kranjsko, v Mariboru pa so koncentrirali vinsko trgovino. Maribor je postal glavna prometna točka med Podravjem in Koroško. Deželni knezi so si zamislili tudi druge načine, na katere so pomagali mestnim obrtnikom in trgovcem – prepovedali so sejemske prireditve štiri milje okoli mesta, delovanje gostiln, vinotočev in obrti v pasu ene milje. Leta 1418 so lahko živino preprodajali le na mariborskem trgu. Vendar pa se je v sredini 15. stoletja začela gospodarska kriza.¹⁰

Kriza v drugi polovici 15. in v 16. stoletju je Maribor prizadela veliko bolj kot Ptuj, ki je bil ves srednji vek tekmeec Mariboru, kmalu pa ni bilo več potrebe po tekmovalnosti, saj je Ptuj postal leta 1491 začasno in 1555 stalno deželnoknežja last.¹¹

Vrnimo se v Maribor in k življenju v mestu. Meščani so bili svobodni, sodil pa jim je mestni sodnik. Mestni sodnik je bil predstavnik mesta, ki ga je volilo, hkrati pa predstavnik mestnega gospoda, ki ga je potrjeval. Najštevilčnejši in najvplivnejši so bili svobodnjaki oz. obrtniki in trgovci. Svobodnjaki so imeli obveznosti in pravice: plačevanje davkov, sodelovanje pri obrambi, popravila poti in obzidja, stražarjenje. Meščan je bil tisti, ki je imel v mestu trajno prebivališče, imel je lastno hišo ali stanovanje, ukvarjal pa se je s tipično meščansko dejavnostjo. Ob meščanih so v mestu živeli tudi svobodnjaki, ki niso sodili med meščane niti med plemiče. To so bili gostači, ki so živeli v lastnem gospodinjstvu, a niso imeli lastne hiše ali stanovanja. Svobodnjaki so bili tudi hlapci in dekle. Čeprav ti svobodni prebivalci mesta niso spadali med meščane, so bili pod mestno jurisdikcijo.¹²

V mestu so živeli še plemiči in duhovščina, ki niso imeli meščanskih pravic, saj so spadali pod fevdalno oz. cerkveno pravo. Meščani so lahko postali tudi podložniki, če so pobegnili z zemljiškega gospostva ter so v mestu živeli 1 leto in 1 dan.¹³

V posebnih delih mest so živeli tudi Judi. Judi so bili svobodni prebivalci, podrejeni pa so bili deželnemu knezu. Imeli so zaščito vladarja, zato so mu morali plačevati

¹⁰ Enciklopedija Slovenije, str. 401.

¹¹ Enciklopedija Slovenije, str. 401.

¹² 750 let Maribora, str. 9.

¹³ 750 let Maribora, str. 9.

poseben davek. Simbolično so Judi plačevali tudi mestu, v katerem so živeli. Ukvarjali so se predvsem z denarnimi posli, saj krščanska vera prepoveduje posojanje denarja za obresti, pa tudi s trgovino in z obrtjo.¹⁴

V štajerskih mestih so se Judi pojavili v 13. stoletju. V Mariboru jih prvič zasledimo med letoma 1274 in 1296. Leta 1429 je bila prvič omenjena sinagoga, njihovo versko in kulturno središče. Sinagoga je verjetno starejša, saj naj bi jo zgradili, še preden je v Mariboru živel prvi znani mariborski rabin Abraham, ki je umrl leta 1379. Mariborski Judi so bili izredno aktivni na gospodarskem področju. Delovali so v Židovski četrti v jugovzhodnem delu obzidanega mesta. Položaj judovske skupnosti je bil urejen z »judovskim redom«, ki ga je leta 1244 izdal Friderik II. V času Friderika III. so postajali čedalje bolj obremenjeni, saj so morali plačevati splošni židovski davek. Začele so se krepiti protijudovske zahteve, zato je Maksimilijan I. 9. marca 1496 izdal ukaz, da morajo Judi zapustiti Koroško, štajerske Jude pa je ista usoda doletela 18. marca istega leta. Zadnji rok za selitev je bil 6. januar 1496. Sinagogo sta kupila zakonca Barbara in Bernardin Druckher, ki sta jo preuredila v cerkev Vseh svetnikov.¹⁵

Mesto so z obzidjem verjetno obdali konec 13. stoletja. Obzidje je potekalo ob današnji Svetozarevski, Gregorčičevi, Strossmayerjevi ulici ter med vodnim in sodnim stolpom ob Dravi. Ob mestu so se kmalu začela razvijati predmestja – graško na vzhodu, koroško na zahodu in magdalensko na drugi strani Drave.¹⁶

Ob mariborskem mestnem gradu so v mestu zgradili še dvorce raznih cerkvenih gospodov, iz katerih so upravljali posesti zunaj mesta in vanje spravljali pridelke – Vetrinjski in Naskov dvorec na Vetrinjski ulici, Žički na Vojašniškem trgu in Salzburški na Slovenski ulici.¹⁷

Da bi utrdil severovzhodni del mestnega obzidja, je cesar Friderik III. med letoma 1478 in 1483 zgradil Mariborski mestni grad. Vzhodna grajska fasada z grajsko

¹⁴ 750 let Maribora, str. 9; Maribor – mesto ob Dravi, str. 2.

¹⁵ 750 let Maribora, str. 10.

¹⁶ Maribor – mesto ob Dravi, str. 2.

¹⁷ Maribor – mesto ob Dravi, str. 2.

bastijo je predstavljala obrambno točko ob mestnem jarku, ki je potekal od Treh ribnikov do Drave po današnji Svetozarevski ulici. Grad je sčasoma spreminjal obliko in postal bogato fevdalno bivališče. Lastniki gradu, grofi Khiesli, so grad, grajsko dvorišče in gospodarska poslopja raztegnili do današnje kavarne Astorija in kina Partizan. V 18. stoletju so grofi Brandisi dogradili stopniščni trakt. Pred tem je bil vhod na grajsko dvorišče na začetku današnje Grajske ulice. Osrednji in najlepši prostor v gradu je viteška dvorana. Dvorana je bogato opremljena s slikami umetniške družine Quadrijev in Lorenza Lauriga. Na stropu je podoba konjeniške bitke med krščansko in turško vojsko graškega slikarja Johanna Geblerja iz leta 1763. Mariborski grad se ponaša z zanimivo zgodovino. V viteški dvorani je leta 1847 nastopal Franz List. V gradu so prebivale številne znane osebnosti – cesar Leopold I., cesar Karl VI., cesarica Marija Terezija, ruski prestolonaslednik in poznejši car Pavel I., papež Pij VI., leta 1941 pa je zbranim Nemcem v njem spregovoril Hitler.¹⁸

V 19. stoletju se je grad močno spremenil. Podrli so grajski portal in skozi grajsko dvorišče speljali Grajsko ulico, porušili so tri stolpe in Graška vrata. Leta 1933 je grad kupila mestna občina, leta 1938 pa se je vanj vselil Pokrajinski muzej Maribor.¹⁹

Mesto je v 14. in 15. stoletju doživelo nekaj sprememb. V 14. stoletju so zaradi požara izpopolnili obzidje, leta 1362 so mestno hišo na Koroški cesti nadomestili s hišo na Glavnem trgu, v požaru leta 1450 in 1468 pa sta bila poškodovana oba deželnoknežja dvora. Zahodni deželnoknežji dvor je ostal na pol zapuščen, vzhodnega pa je po letu 1478 nadomestil sedanji grad. Od leta 1437 je mesto namenjal glavno skrb utrdbam, ki so jih po letu 1450 obnovili v smislu srednjeveške obrambne tehnike.²⁰

Mestna obrambna tehnika je omogočila, da se je mesto branilo napadov tujih vojsk. Leta 1481 so tako odbili napad madžarskega kralja Matije Korvina, ob turškem napadu leta 1532 pa so se obrambne tehnike izkazale za zastarele.²¹

¹⁸ 750 let Maribora, str. 10.

¹⁹ 750 let Maribora, str. 10.

²⁰ Enciklopedija Slovenije, str. 400.

²¹ Maribor – mesto ob Dravi, str. 2; Enciklopedija Slovenije, str. 400.

Turki so od konca 60. let 15. stoletja redno vdirali na Hrvaško in v Slovenijo iz Bosne, ki so se je polastili v drugi polovici 15. stoletja. Turki so pred sabo potiskali val beguncev. Na svojih pohodih so ropali, požigali, pobijali ljudi ali pa jih gnali v ujetništvo. Ujete otroke so vzgajali kot vojake – Janičarje.²²

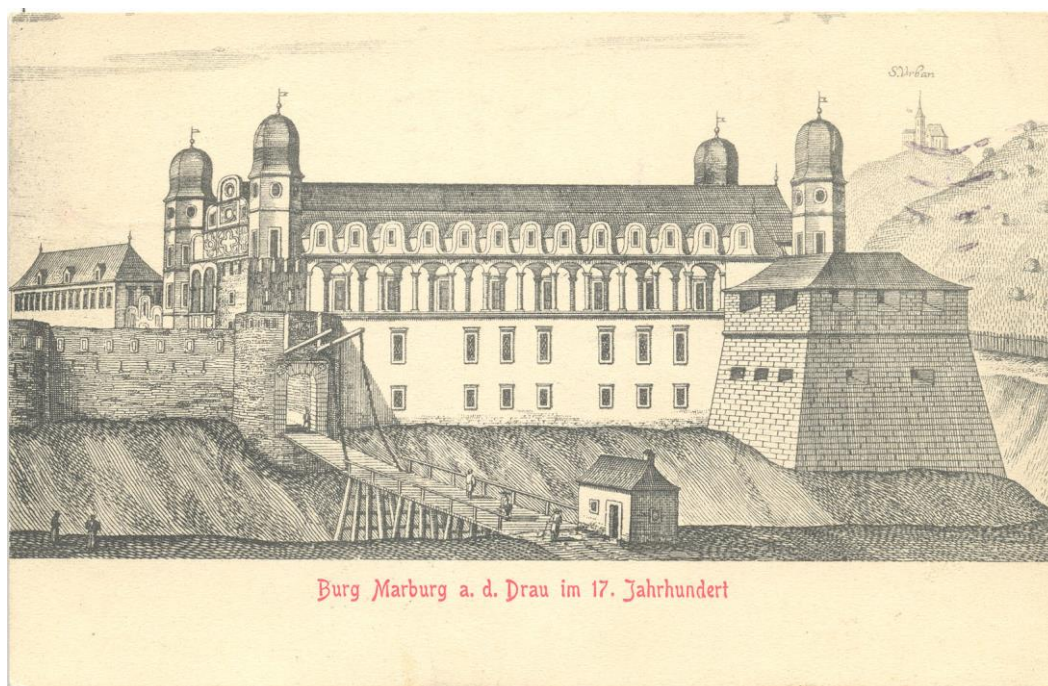
Leta 1530 so se Štajerska, Koroška in Kranjska na meddeželnem zboru v Slovenj Gradcu dogovorile o tesnejšem povezovanju za obrambo pred Turki. Sprejeta sta bila obrambna reda vseh treh dežel. Kralj Ferdinand je imenoval tudi vrhovnega poveljnika vojske na ozemlju Štajerske, Koroške, Kranjske in Hrvaške. Mejo med Savo in Dravo so prevzeli v prvi fazi Štajerci, ki so odločili, da je treba številna mesta utrditi, med njimi tudi Maribor. To naj bi uresničili s tlako, potrebne pa so bile tudi velikanske vsote denarja, ki so ga v največji meri prispevale prav Štajerska, Koroška in Kranjska.²³

Turškim obleganjem je sledilo popravilo poškodovanega obzidja, nato pa temeljita obnova mestnih utrdb. Zgrajene so bile štiri bastije, obnovljena pa sta bila tudi gradova na Piramidi in v mestu.²⁴

²² Slovenci skozi čas, str. 58.

²³ Slovenci skozi čas, str. 80.

²⁴ Enciklopedija Slovenije, str. 400.

Slika 7: Mariborski grad z obzidjem in jarkom. (Pokrajinski arhiv Maribor, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2433.)

Tudi 17. stoletje Mariboru ni bilo preveč naklonjeno. Mesto so večkrat uničili požari, in sicer v letih 1601, 1645, 1648 in 1700. Vse mesto je zaradi požarov doživelo večje prezidave, mestne utrdbe pa so leta 1660 doživele zadnjo obnovo.²⁵

Ob vsem tem so mesto napadale tudi bolezni, najhujša je bila kuga. Kuga je huda epidemična bolezen, ki jo povzroča bakterija *Yersinia pestis*. V slovenske dežele so se epidemije razširile po navadi iz Štajerske, Ogrske, Benetk in Vojne krajine. Velike kužne epidemije so Maribor doletele v letih 1646, 1664, 1680. V letih 1679 do 1680 je v srednji Evropi divjala najhujša kuga tega stoletja, ki je posebej hudo prizadela nekatere slovenske dežele, predvsem mestno prebivalstvo. Maribor je na primer samo v letu 1680 izgubil 35 odstotkov prebivalstva.²⁶ Na te žalostne dogodke nas spominjata kapela sv. Barbare na Kalvariji in kužno znamenje na Glavnem trgu.²⁷

²⁵ Enciklopedija Slovenije, str. 400.

²⁶ Slovenci skozi čas, str. 116; Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 134; Enciklopedija Slovenije, str. 400; Maribor – mesto ob Dravi, str. 2.

²⁷ 750 let Maribora, str. 11.

Slika 8: Kužno znamenje. (Pokrajinski arhiv Maribor, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2278.)

V zgodnjem srednjem veku so samostani opravljali dobrodelno dejavnost. Ustanavljali so tako imenovane infirmariume za bolne in ostarele menihe ter hospicije za bolne in popotnike. V Mariboru sta to dejavnost do ukinitve v času jožefinskih reform opravljala oba samostana, minoritski na Lentu (1284–1784) in kapucinsko-frančiškanski v graškem predmestju (1613–1784). Prva hiralnica v Mariboru je omenjena leta 1328 in pozneje prvi meščanski špital leta 1348. Leta 1799 je mariborski krožni urad izdal okrožnico o ustanovitvi Mestne bolnišnice Maribor v prenovljenem poslopju mestnega špitala. Na tem mestu danes stoji zgradba Pošte Slovenije. V tem poslopju je bolnišnica delovala vse do leta 1855, ko je mestna oblast kupila Prosenjakovo hišo v magdalenskem predmestju.²⁸

V cerkvenoupravnem pogledu je Maribor vse do jožefinskega časa spadal k salzburški nadškofiji, od leta 1506 je bila mariborska župnija priključena krški škofiji.

²⁸ 750 let Maribora, str. 11.

Samostani so od 13. stoletja duhovno bogatili mesto. Ko je bil zatrt protestantizem, so se leta 1613 v mestu naselili kapucini, leta 1757 pa še jezuiti. Ti so ustanovili gimnazijo, ki je delovala do leta 1773, ko je bil red ukinjen. Celestinke, ki so se v mestu naselile leta 1760, so skrbela za izobrazbo žensk. Ko je Jožef II. razpustil samostane, je to pomenilo duhovno osiromašenje mesta. Maribor je takrat prišel v sestavo sekovske (graške) škofije.²⁹

Po vseh nesrečah, ki so Maribor doletele od začetka 16. stoletja, se je njegova sreča obrnila z začetkom 18. stoletja. Cesar Karel VI. je dal zgraditi cesto od Dunaja do svobodnega pristanišča v Trstu. Ta cesta je vodila skozi Maribor, oživljena promet in trgovina pa sta mestu koristila. Maribor je leta 1752 postal sedež kresije, okrožnega urada, ki je upravljal ozemlje med Dravo in Muro. Maribor se je na ta način vsaj delno rešil sence glavnega mesta dežele, Gradca. V mestu je delovalo čedalje več obrtnikov, po ukrepih cesarja Jožefa II. pa se je pojavila tudi prva manufaktura – izdelovalnica vojaških oblačil.³⁰

Napoleonske vojne so posredno prizadele tudi Maribor. Gospodarske razmere so se po vojnah počasi urejale, razširila sta se trgovina in obrt, pravi zagon pa je mesto dobilo leta 1846, ko je do Maribora prišla južna železnica od Dunaja do Trsta. Mariborske prometne povezave so bile s tem še izboljšane, večni tekmeč Ptuj pa dokončno izrinjen. Izgradnja južne železnice je bila za Maribor izrednega pomena. Mesto se je razvijalo hitreje in vsestransko, odpadel je srednjeveški obroč obzidja, predmestja so bila bolj povezana s središčem, leta 1850 pa so se mu tudi upravno priključila. Maribor je postal sedež okrajnega glavarstva in okrajnega sodišča.³¹

Zelo pomembna je bila tudi leta 1860 zgrajena železnica Pragersko–Čakovec–Madžarska, prav tako pa tudi leta 1863 zgrajena železnica Maribor–Celovec. S tem je bil Maribor izredno dobro prometno povezan, kar je vplivalo na razvoj mesta. Na Studencih so zgradili Delavnice južne železnice, v katerih so popravljali ves vozni park južnih železnic. Te delavnice so bile prvi velik industrijski obrat na območju

²⁹ Enciklopedija Slovenije, str. 401.

³⁰ Maribor – mesto ob Dravi, str. 3.

³¹ Enciklopedija Slovenije, str. 401.

današnjega Maribora, zaposlovale so 1200 delavcev. Cestni in rečni promet na daljavo sta upadla, okrepil se je lokalni promet po železnici, poslovno življenje pa se je začelo seliti iz mestnega jedra. Železnica je spodbudila prehod nekaterih obrtnih dejavnosti v tovarniške – usnjarstvo, pivovarstvo, mlinarstvo, čevljarstvo, milarstvo ipd.³²

Leta 1848 je revolucionarni val dosegel tudi slovenske dežele. Novice o padcu Clemensa Metternicha³³, ukinitvi cenzure in cesarjevi obljubi, da bo razglasil ustavo, so izzvale navdušenje meščanstva. Ljudje so proslavljali konec absolutizma in začetek ustavne dobe. V nasprotju z meščanstvom pa so nižji družbeni sloji nastopili radikalneje. V Mariboru so npr. vsem tistim, ki so se preveč zavzemali za stari režim, večkrat pripravili tako imenovano »mačjo muziko«³⁴. Po mestih in trgih na Slovenskem so ustanavljali narodne straže in kmalu sta se povrnili stari red in mir. Oktobrska revolucija je imela na Slovenskem le malo privržencev. Zmaga revolucije je prinesla svobodo tiska ter dala možnost za javno propagiranje ideje o potrebi po združitvi slovenskega narodnostnega ozemlja ne glede na deželne meje.³⁵

Pomlad narodov je mestu dala novo energijo. Vendar pa so bile vse pridobitve revolucije kmalu odpravljene in začelo se je obdobje novega absolutizma, v katerem so imeli glavno besedo birokracija, vojska in katoliška cerkev. V ospredju politike je bila modernizacija monarhije. Leta 1849 so uvedli novo upravno ureditev. Novi upravni ureditvi so leta 1859 prilagodili tudi cerkveno ureditev Koroške in Štajerske. Lavantinska škofija je prepustila krški svoje župnije na Koroškem, nova meja med lavantinsko in graško škofijo pa je tekla skladno z mejo mariborskega okrožja.

³² Enciklopedija Slovenije, str. 401–402; Maribor – mesto ob Dravi, str. 3.

³³ Metternich Winneburg, Clemens Wenzel Nepomuk Lothar (1773–1859), avstrijski politik, kancler in zunanji minister.

Oxfordova enciklopedija zgodovine, Od 19. stoletja do danes, Ljubljana, 1993, str. 175.

³⁴ Mačja muzika – nastopiti s škipajočim, cvilečim igranjem.

Slovar slovenskih frazemov, <https://books.google.si/books?id=WbkVL-O-IrcC&pg=PA495&lpg=PA495&dq=ma%C4%8Dja+muzika&source=bl&ots=oDTinoEYAO&sig=5Vkp0EEExUyTqOHARgy7aosYM9PY&hl=en&sa=X&ei=QFfLVLDRFs7KaMTVgrgP&ved=0CDgQ6AEwAw#v=onepage&q=muzika&f=false>, 30. 1. 2015.

³⁵ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 226.

Zahvaljujoč prizadevanjem Antona Martina Slomška so sedež škofije preselili iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor.³⁶

Slika 9: Anton Martin Slomšek. (Univerzitetna knjižnica Maribor, Zbirka drobnih tiskov.)

V skladu z avstrijskim osnutkom za reorganizacijo gimnazij in realk iz leta 1849 je Maribor leta 1870 dobil prvo realko, srednjo splošnoizobraževalno šolo, ki je omogočala maturantom vpis na univerzo.³⁷

V tem obdobju se je v mestu začelo razvijati tudi bogato družbenopolitično življenje. Kulturno življenje je potekalo v okviru pevskih zborov in dramskega društva. Leta 1852 so v Mariboru zgradili gledališče, leta 1864 pa še kazino. Leta 1866 je Maribor dobil tudi občinski statut ter tako postal upravno samostojen. Kmalu pa je prišlo do

³⁶ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 232.

³⁷ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 233.

velikih razlik med liberalno usmerjenim nemškimi meščanstvom in konservativnim slovenskim meščanstvom, ki se je leta 1868 zavzemalo za zedinjeno Slovenijo.³⁸

25. septembra 1865 je bil v Mariboru organiziran posvet, na katerem so štajerski, kranjski in koroški slovenski politiki sprejeli Mariborski program. Na program so vplivale ideje Andreja Einspielerja in reformne zamisli. Načrtovalci programa so se zavzeli za razširitev Kranjske z nekdanjim kranjskim ozemljem na Primorskem ter za oblikovanje notranjeavstrijske skupine dežel. Vsaka dežela naj bi imela svoj deželni zbor in cesarsko-kraljevo namestništvo. Narodnostno mešane dežele naj bi imele narodnostne kurije. Notranjeavstrijska skupina naj bi imela svojo dvorno pisarno, skupni deželni zbor ter narodni zbor, ki bi obravnaval narodnostne zadeve. Ta program je sicer predvideval združevanje Slovencev v eni državnopravni enoti, ni pa reševal nacionalnega vprašanja, saj bi imeli Slovenci v Notranji Avstriji le relativno večino (43 %), ob njih pa bi živeli še štajerski in koroški Nemci, Italijani in Furlani v primorju ter istrski Hrvati. Programu so takoj ugovarjali mnogi Slovenci in že naslednje leto ga je izpodrinil program Zedinjene Slovenije.³⁹

Štajerski Slovenci v času Taaffeja niso zahtevali uresničitve programa Zedinjene Slovenije. Zahtevali so oblikovanje posebnega oddelka štajerskega namestništva za Spodnjo Štajersko ter z ustavo zajamčeno jezikovno enakopravnost v šolah, uradih in javnem življenju.⁴⁰

Ta vprašanja so bila za Slovence izrednega pomena, saj se je hkrati z industrijo, s trgovino in prometom razvijalo ponemčevanje Podravja. Ponemčevanje je izvajal državni aparat ob pomoči vojske, šolstva, sodstva ter uprave in raznih organizacij, kot so bile Šolsko društvo, Sudmarka in štajercijansko gibanje. Pomoč so jim nudili tudi časopisi, kot je bil od leta 1862 Marburger Zeitung.⁴¹

³⁸ Enciklopedija Slovenije, str. 402.

³⁹ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 245.

⁴⁰ Cvirn. J., Politične razmere na Štajerskem v času vladavine grofa Taaffeja (1879–1893); Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 73, nova vrsta 38, Maribor 2002, str. 10.

⁴¹ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 403.

Ob vsej politiki si omembo zasluži tudi Carl Scherbaum, sicer predstavnik Nemcev v Mariboru. Vendar se v zgodovino ni zapisal zaradi tega, temveč zaradi izredno pomembnega dogodka 4. aprila 1883. Lastnik velikega parnega mlina je med sedanjo Svetozarevsko ulico in Grajskim trgom postavil v parnem mlinu še električni dinamo, ki ga je poganjal parni stroj. Le štiri leta po tem, ko je Edison izumil žarnico, je Scherbaum v svojem mlinu prižgal prvih 36 električnih žarnic. Žarnice so razsvetljevale mlin, pekarno in prodajalno kruha na današnjem Grajskem trgu. S tem se je začela elektrifikacija Slovenije in druga faza industrializacije Maribora. Leta 1888 je Scherbaum s svojim dinamom omogočil prvo slavnostno javno razsvetlavo Grajskega trga, ki si jo je ogledal tudi prestolonaslednik Rudolf Habsburški. V spomin na Rudolfov obisk je še dolgo svetila električna luč nad vrati hiše na Grajskem trgu 7.⁴²

Slika 10: Cenik podjetja Scherbaum&Sohne (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

⁴² Praper, Jože; Drava, Dravčani, Vuzenica, 2011, str. 25.

Slovenci so sprva izgubljali svoje položaje zaradi politične razcepljenosti na konservativce (Katoliško društvo od leta 1870) in naprednjake (Slovensko politično društvo od leta 1868 oz. 1872). Ko je leta 1872 med obema stranema prišlo do sloge, je bilo njihovo delovanje usmerjeno predvsem k uvedbi slovenskega jezika v šole. Temu so Nemci močno nasprotovali in začel se je narodnostni boj za Maribor in njegovo zaledje. Številnim nemškim institucijam so Slovenci ob bok postavili slovenske ustanove – čitalnice, tiskarno (1871), posojilnico (1882), Narodni dom⁴³ (1899) in številna društva. Delovati je začelo Delavsko bralno in pevsko društvo (1894), Športno društvo (1900), Sokol (1906), Orel (1908), Dramatično društvo (1909) in Glasbeno društvo (1910). Sočasno se je razvijalo tudi kulturno življenje mariborskih Slovencev. Nosilki tega življenja sta bili najprej gimnazija in škofija, pozneje pa čitalnica in prvi slovenski časopisi – Slovenski gospodar (1867), Slovenski narod (1868–1872), Zora (1872–1878) in Slovenski učitelj (1872–1877). Po letu 1885 se je med mariborskimi Slovenci okrepilo raziskovanje zgodovine, narodoslovja, naravoslovja in pedagogike. Leta 1903 je bilo ustanovljeno Zgodovinsko društvo.⁴⁴

Nasprotja so prinesla konec sloge in nastanek ločenih katoliških in liberalnih strank konec 19. in v začetku 20. stoletja tudi na Štajerskem. Živahno delovanje Slovencev pa je spodbudilo še bolj zagreto delovanje Nemcev. Štajercijanci⁴⁵ so nastopali s svojim programom, ki je svoj prvi vrhunec doživel z izdajo lista Slobodni Slovenec, ki je izhajal v slovenščini v Mariboru konec leta 1870 in v začetku leta 1871 kot priloga časopisa Tagesbote Für Untersteiermark. V začetku 80. let 19. stoletja je nemška nacionalna stranka s štajercijanstvom poskušala braniti nemško posest itd.

⁴³ Narodni domovi na Slovenskem so simbolizirali finančno in organizacijsko moč ter pomenili obrambo slovenstva pred dejavnostjo nemških kazin. Narodni dom je zgradila posojilnica v Mariboru po načrtih praškega arhitekta Jana Veijricha. Po odprtju leta 1899 so se v Narodni dom naselile razne organizacije, med njimi Slovanska čitalnica in Posojilnica.

Slovenci skozi čas, str. 192; Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 285; Stavbar V., Narodni dom v Mariboru, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 73, nova vrsta 38, Maribor 2002, str. 79.

⁴⁴ Enciklopedija Slovenije, str. 402–403.

⁴⁵ Pristaši ideologije, ki nasprotuje spreminjanju meja med deželami, programu Zedinjene Slovenije in jugoslovanski usmerjenosti slovenske politike. Zavzemali so se za sodelovanje med nemškimi meščani in slovenskimi kmeti v celoviti Štajerski, za ohranitev sožitja ter tradicionalnih jezikovnih in kulturnih razmerij.

Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 286.

Organizacija Schulverein⁴⁶ je v Mariboru in okolici odpirala vrtce in šole. Šolo so tako dobili na Studencih, v Radvanju, na Pobrežju in Teznu.⁴⁷

Ob začetku 1. svetovne vojne so nasprotovanja med avstrijskimi Nemci in Slovenci dosegla vrhunec. Nemški časopisi (Marburger Zeitung in Štajerc) so ostro napadali Slovence, češ da so sokrivi za sarajevski atentat. Veliko ljudi je bilo zaradi političnih razlogov aretiranih. Največ preganjanja Slovencev je bilo v prvem letu vojne, narodno gibanje med Slovenci je zaradi nemškega nasilja zamrlo.⁴⁸

Slovenski, hrvaški in srbski poslanci iz avstrijskega dela monarhije so se maja 1917 združili v Jugoslovanski klub. Njegov predsednik dr. Anton Korošec je v imenu kluba 30. maja 1917 v avstrijski poslanski zbornici na Dunaju prebral deklaracijo, ki je znana kot Majniška deklaracija. V njej je bilo zapisano, naj se vsa ozemlja monarhije, na katerih so živeli Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo v samostojno državo pod vladavino habsburško-lotarinške dinastije. Nemci v Mariboru so deklaracijo ostro napadli, deklaracijsko gibanje pa je ob koncu vojne na Štajerskem zaživel ter močno razgibalo politično dogajanje.⁴⁹

Kljub močnemu nasprotovanju Nemcev so bili organizirani številni deklaracijski shodi, nekatere pa je oblast prepovedala, med njimi tudi shod v Mariboru. Kot protiutež deklaracijskemu gibanju so Nemci organizirali svoja zborovanja, imenovana Volkstage, dve tudi v Mariboru. Kljub odporu je bil 16. avgusta 1918 v Ljubljani ustanovljen Narodni svet za Slovenijo in Istro. Naloga sveta je bila voditi boj slovenskega naroda za svobodo, samostojnost in neodvisnost. V septembru je Narodni svet ustanovil odseke za Trst, Goriško, Koroško in Štajersko.⁵⁰

⁴⁶ Deutscher Schulverein, nemška zasebna šolska organizacija v Avstro-Ogrski, ustanovljena na Dunaju leta 1880.

Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 287.

⁴⁷ Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 286–287.

⁴⁸ Boj za slovensko severno mejo 1918–1920, Maribor, 1984 (dalje: Boj za slovensko severno mejo), str. 3.

⁴⁹ Boj za slovensko severno mejo, str. 4.

⁵⁰ Boj za slovensko severno mejo, str. 8.

Odsek Narodnega sveta za Štajersko v Mariboru je deloval zelo uspešno. Predsednik je bil deželni in državni poslanec dr. Karel Verstovšek, podpredsednik dr. Franjo Rosina, tajnik Franjo Voglar in blagajnik dr. Fran Kovačič. Na ustanovnem sestanku 26. septembra 1918 si je svet zadal naslednje naloge: določiti narodno mejo proti nemški Štajerski in Madžarski, ustanoviti po vsej slovenski Štajerski narodne straže in krajevne narodne svete, skrbeti za financiranje, reševati gospodarska vprašanja in reševati prehrabna vprašanja v industrijskih in revnih slovenskih krajih. 1. novembra je Narodni svet prevzel oblast na slovenskem Štajerskem.⁵¹

Narodni svet se je pogajal tudi z vojsko. S soglasjem sveta je 1. novembra 1918 major Rudolf Maister prevzel vojaško oblast v Mariboru. Narodni svet mu je povečal avtoriteto tako, da ga je povišal v generala ter ga imenoval za poveljnika mesta Maribor in vseh vojaških enot na slovenskem Štajerskem. Njegove mobilizacije na območju Štajerskega obmejnega poveljstva, ki mu je poveljeval, Narodna vlada v Ljubljani ni podpirala. Kljub temu je ustvaril slovensko vojsko z okrog 4.000 vojaki in 200 častniki.⁵²

V teh prevratnih dneh je mariborske Nemce vodil občinski svet, ki so ga sestavljali predstavniki nemških meščanskih strank, s Slovenci pa naj bi se pogajal poseben odbor. Kljub negotovosti in strahu so upali, da bo Maribor ostal nemški. Zaradi tega je občinski svet še 30. oktobra 1918 sprejel sklep, da je Maribor z zaledjem del nemške Avstrije.⁵³

V tem času so za Maribor veliko nevarnost predstavljali vojaški transporti, ki so vozili vojake z bojišč domov. Mariborski Nemci so zato zahtevali ustanovitev varnostne straže. General Maister in Narodni svet sta popustila in 3. novembra je bila ustanovljena Marburger Schutzwehr. Čeprav je bila to oblika sodelovanja med Nemci in Slovenci, je v resnici Maister računal, da bo stražo pravočasno razpustil, Nemci pa

⁵¹ Boj za slovensko severno mejo, str. 10.

⁵² Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 309; Boj za slovensko severno mejo, str. 10.

⁵³ Boj za slovensko severno mejo, str. 10.

so računali, da bodo z njeno pomočjo prišli do vojaške oblasti, zato so prevzeli tudi stroške vzdrževanja.⁵⁴

Sredi novembra so vojaški transporti prenehali voziti, 21. novembra pa je bil v Mariboru ustanovljen Mariborski pešpolk. Ko je dobil vojaško pomoč iz Celja in soglasje Narodne vlade v Ljubljani, je dal Maister v noči na 23. november Schutzwehr razorožiti. Slovenci so po dolgem času dobili premoč v Mariboru in jo dobro izkoristili. Nato je Maister zasedel slovensko narodnostno mejno območje na Štajerskem, po katerem je po sklenitvi mirovne pogodbe z Avstrijo skoraj v celoti potekala tudi državna meja. Slovenci so v Mariboru začeli prevzemati sodstvo, šolstvo in upravo. Spremembe so povzročile številne stavke in stavka železničarjev od 29. novembra do 14. decembra 1918 je Slovincem povzročila precej težav. Vendar so se odločili in tvegali spopad z železničarji. Delavci iz drugih krajev Slovenije so prišli in prevzeli delo stavkajočih. Tako je stavka pospešila prehod železnic v slovenske roke. Po končani stavki so bili odpuščeni vsi, ki niso znali ali niso hoteli govoriti slovensko.⁵⁵

Decembra so Slovenci prevzeli še mariborsko mestno policijo in 2. januarja 1919 mestno upravo. Odstavili so nemškega župana dr. Hansa Schmidererja in za vladnega komisarja imenovali dr. Vilka Pfeiferja. Ob komisarju je mesto vodil mestni sosvet, sestavljen iz Slovencev in Nemcev. Maister je želel preprečiti upor Nemcev, zato je določil 21 vidnih nemških meščanov za talce in jim zagrozil z ustrelitvijo, če bi Nemci uresničili svoje grožnje. 10. januarja je ta ostri ukrep preklical. Preostalo je le še slovensko poimenovanje ulic, kar so izvedli v letu 1919.⁵⁶

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno je Maribor doživel kar nekaj upravnih sprememb. Aprila leta 1922 je bil jugoslovanski del Slovenije razdeljen na Ljubljansko in Mariborsko oblast. Maribor je bil sedež Mariborske oblasti. Prvi veliki župan Mariborske oblasti je bil imenovan 31. decembra 1922, oblastna uprava pa je začela opravljati dolžnosti šele meseca junija 1924. Z zakonom o delitvi države na nove

⁵⁴ Boj za slovensko severno mejo, str. 14.

⁵⁵ Boj za slovensko severno mejo, str. 17–18.

⁵⁶ Boj za slovensko severno mejo, str. 18.

upravne enote iz leta 1929 je bila Mariborska oblast z Ljubljansko oblastjo združena v Dravsko banovino. Nekdanjo Mariborsko oblast je sedaj sestavljalo 12 srezov, v Mariboru sta bila to sreza Maribor levi breg in Maribor desni breg.⁵⁷

V teh letih je Maribor napredoval na stanovanjsko-komunalnem področju. Odločilni dejavnik razvoja Maribora po prvi svetovni vojni je bila elektrika iz bližnje, pravkar dograjene hidroelektrarne Fala. Elektrika je pričela izpodrivati mestni plin tako pri ulični razsvetljavi kot tudi iz gospodinjstev in industrije. Mesto je bilo po porabi elektrike na prvem mestu v Jugoslaviji. Oktobra 1920 je v mestu pričelo delovati Mestno električno podjetje. Prvi uporabniki, ki jim je podjetje dobavljalo elektriko, so bili predstavniki meščanskega srednjega sloja. Sprva so elektriko uporabljali le za razsvetljavo stanovanj, trgovin in obrtnih delavnic.⁵⁸

V nasprotju z obdobjem pred prvo svetovno vojno se je gradbena dejavnost prenesla z levega na desni breg Drave, v magdalensko predmestje. Med največjimi gradbenimi in socialnimi dosežki občine je bila delavska kolonija med Fochovo, Delavsko, Betnavsko in Koseskega ulico s 147 enonadstropnimi hišami, zgrajenimi po letu 1927 po načrtih arhitekta Ivana Vurnika. Kupci so z dolgoročnim, 25-letnim odplačevanjem postali lastniki hiš. Tudi nekateri industrialci so stanovanjsko stisko svojega delavstva reševali po zgledu mestne občine. Industrialec Josip Hutter, ki je bil tudi član mestnega sveta, je na Pobrežju zgradil delavsko kolonijo hiš, v mestu pa večnadstropni stanovanjski kompleks.⁵⁹

V dvajsetih letih se je zunanost Maribora bistveno spremenila in postala pestrejša. Pri novih stavbah je bil opazen izrazit arhitekturni vpliv Prage, Münchna in arhitekta Jožeta Plečnika, medtem ko je vpliv Dunaja izginjal. Pri novogradnjah so uporabljali nove gradbene materiale, predvsem beton. Na levem bregu Drave, pod vinogradi in v smeri Kamnice, je nastala meščanska stanovanjska četrt, v južnem delu Maribora,

⁵⁷ Enciklopedija Slovenije, str. 403; Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 317.

⁵⁸ Intervju s Simono Tripkovič, muzejsko svetovalko Muzeja narodne osvoboditve Maribor, 5.1.2015.

⁵⁹ Prav tam.

čez Dravo, v smeri proti Radvanju, pa delavska stanovanjska četrt. Maribor severno od Drave je v tem času postal izrazito poslovno-meščanska četrt.⁶⁰

Slika 11: Palača okrožnega urada za zavarovanje delavcev (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

V zadnjih letih pred drugo svetovno vojno je bil Maribor izpostavljen močni nacistični propagandi, tudi priključitev Avstrije k nemškemu rajhu leta 1938 je dala nacističnemu gibanju v Mariboru ponoven razmah. Še posebej močno se je gibanje razmahnilo po letu 1939, ko je bilo v Jugoslaviji ponovno dovoljeno delovanje švabsko-nemške kulturne zveze, tako imenovanega Kulturbunda⁶¹. Sedež Kulturbunda je bil v Mariboru.⁶²

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Krajevna skupina nemške kulturne zveze Kulturbund je združevala mariborske Nemce in delovala proti slovenskim interesom. Kulturno delovanja je bilo pretežno krinka za nacistično in obveščevalno delo v korist nemškega rajha. Kulturbund je do leta 1941 Gestapu pripravil tudi popolne spiske vseh zavednih Slovencev, na katerih so na najvišja mesta postavili ljudi, ki so se z narodnostnim delovanjem posebej izpostavljali. Ti so bili tudi po zaslugi Kulturbunda kasneje prvi na udaru za aretacije in izselitev.

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si/node/964>, 19. 1. 2014.

⁶² Žnidarič, M., Do pekla in nazaj, Nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941–1945 (dalje: Žnidarič, Do pekla in nazaj), str. 42.

Slovensko prebivalstvo v Mariboru je zaradi ustanovitve Kulturbunda protestiralo, še posebej zato, ker slovenska društva zaradi splošne prepovedi zborovanj niso mogla delovati.⁶³

Po napadu nacistične Nemčije na Poljsko septembra leta 1939 so postali upi Nemcev v Mariboru, da se bodo njihove imperialistične težnje uresničile, veliko realnejši. Začeli so ustanavljati polvojaške formacije Deutsche Mannschaft. Oktobra 1940 so organizirali obveščevalni in informacijski sistem. Nemci so se na vseh področjih pripravljali na priključitev slovenske Štajerske nemškemu rajhu.⁶⁴

Maribor je v napetih razmerah dočkal leto 1941, saj je ilegalno oboroženo moštvo Kulturbunda, ki je konec leta 1940 priseglo Hitlerju, že javno grozilo Slovencem. Pristop Jugoslavije k trojnemu paktu 25. marca leta 1941 je močno odmeval tudi med prebivalci Maribora. Mariborski Nemci so bili razočarani, saj so izgubili upanje, da bodo priključeni k Nemčiji. Ob sporočilu iz Beograda, da se pripravlja državni udar, je bila razglašena splošna pripravljenost Nemcev v Mariboru.⁶⁵

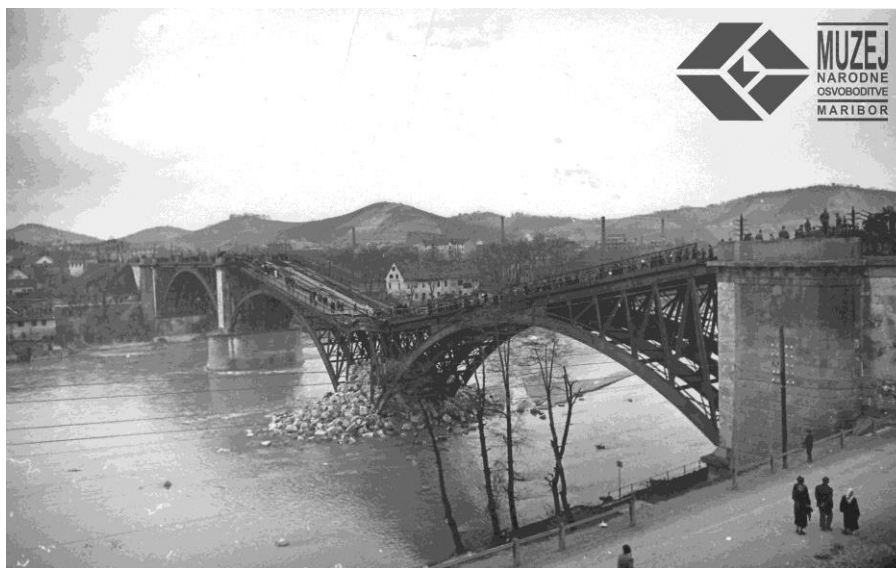
V zadnjem tednu pred nemškim napadom na Jugoslavijo so Mariborčani živeli zelo negotovo. V začetku aprila so bili izvedeni vpoklici rezervistov jugoslovanske vojske, ki se jim večina mariborskih Nemcev ni odzvala. 4. in 5. aprila so se nad Mariborom pojavila nemška izvidniška letala in postalo je jasno, da se bliža vojna. 6. aprila 1941 je Nemčija brez vojne napovedi napadla Kraljevino Jugoslavijo. V Maribor so prvi oddelki prispeli 8. aprila. Vse jugoslovanske enote so se umaknile na desno stran Drave. Ob umiku so 7. aprila popoldne porušile vse mostove prek Drave. Člani Kulturbunda so prevzeli mestno občinsko upravo in policijo, odredili so policijsko uro in sodelovali pri razorožitvi ujetih jugoslovanskih vojakov. Mariborski Nemci so še pred prihodom nemške vojske prevzeli oblast v mestu.⁶⁶

⁶³ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 43.

⁶⁴ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 43.

⁶⁵ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 44.

⁶⁶ Žnidarič, *Do pekla in nazaj*, str. 53–59.

Slika 12: Maribor, april 1941, porušen železniški most (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

Po zasedbi Maribora so Nemci začeli uvajati številne ukrepe, s katerimi so začeli priprave na prihod šefa civilne uprave: zamenjava slovenskih napisov v mestu z nemškimi, uvedba policijske ure, industrijski obrati so znova začeli delati. Maribor je v teh aprilskih dneh vedno bolj dobival videz nemškega mesta, kar sta potrjevala praznovanje Hitlerjevega rojstnega dne, 20. aprila 1941 ter njegov obisk teden dni kasneje. Hitler je Maribor obiskal 26. aprila in se zadržal le kratek čas. Ogledal si je porušena glavni in železniški most, Slomškov trg, ter se udeležil veličastnega sprejema na gradu. Ob tej priložnosti se je zahvalil protestantskemu pastoru in vodji Kulturbunda Hansu Baronu in njegovim sodelavcem za delovanje pred aprilom 1941.⁶⁷

⁶⁷ Žnidarič, Do pekla in nazaj, str. 63–64.

Slika 13: Obisk Adolfa Hitlerja v Mariboru, Državni – Glavni most, 26. april 1941 (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

Maribor je bil v prvih mesecih okupacije središče osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Okrožni odbor OF je bil v Mariboru ustanovljen v začetku junija 1941. Poleg njega je v mestu deloval tudi okrožni vojno-revolucionarni komite. 22. junija pa je bil na dravskem otoku Gris, tj. med Zrkovci in Malečnikom, ustanovljen še operativni štab za oboroženo borbo proti okupatorju, ki je organiziral in vodil sabotažne skupine na širšem mariborskem območju.⁶⁸

Najodmevnejša sabotažna akcija je bila izvedena 29. aprila 1941. Mladinci so v Volkmerjevem prehodu zažgali dva okupatorjeva osebna avtomobila. To je bila prva uporniška akcija v Sloveniji.⁶⁹

⁶⁸ Žnidarič, Do pekla in nazaj, str. 167, 173, 175.

⁶⁹ Žnidarič, Do pekla in nazaj, str. 174, 176.

Slika 14: Požgani nemški avtomobili v Volkmerjevem prehodu po sabotažni akciji mariborskih mladincev, 29. aprila 1941 (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

Aprila 1941 je meljska vojašnica postala zbirno taborišče za slovenske izgnance. V dveh mesecih (junij in julij) tega leta so izselili več kot 14.000 Slovencev in povsem spremenili podobo mesta. Slovenska podjetja, trgovine in obrti so bili zaplenjeni, uvedeni so bili nemško šolstvo in tečajji nemščine za odrasle, zaplenjeno je bilo vse premoženje Židov. Nemci so zgradili Tovarno letalskih motorjev (na njenih ruševinah je po vojni nastala Tovarna avtomobilov Maribor), pričeli graditi elektrarno nad Mariborskim otokom, vsi industrijski obrati so proizvajali za potrebe tretjega rajha.⁷⁰

Prebivalstvo je čutilo vso težo vojne – od talcev, internirancev, ukradenih otrok, vojnih ujetnikov v vojnem taborišču Stalag XVIII D, prisilno mobiliziranih vojakov v nemško vojsko do vseh tistih, ki so se na tak ali drugačen način upirali okupaciji, vsi so bili žrtve vojne. Zaradi nemškega terorja se je okrepilo osvobodilno gibanje, ki pa je svoj pravi razmah doživelo šele po prihodu XIV. divizije na Štajersko.⁷¹

⁷⁰ Varl V., Tomažič D. in Radovanovič S., Mariborske in druge zgodbe (dalje: Mariborske zgodbe), str. 165.

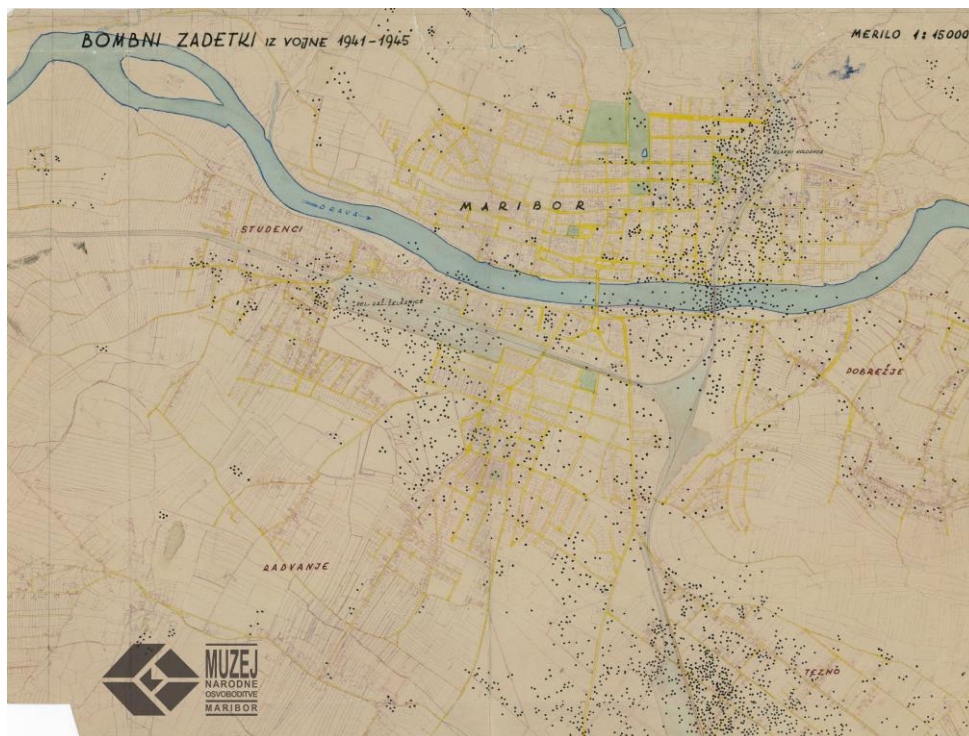
⁷¹ Mariborske zgodbe, str. 165.

Slika 15: Prenos ranjencev med pohodom XIV. divizije na Štajerskem, Paški Kozjak, 19. februar 1944. Prvi z leve duhovnik Jože Lampret. Avtor posnetka: Jože Petek (Fototeka Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

V letih 1944 in 1945 je Maribor doživel nove strahote, saj je bil pretežno pomožni cilj zavezniškega bombardiranja. Cilj je bil sicer uničenje nacističnih industrijskih zmogljivosti in prometnih poti, vendar pa je pri tem najbolj trpelo civilno prebivalstvo. Od 9. septembra 1942 do 25. aprila 1945 je Maribor doživel 268 letalskih alarmov, ljudje pa so v zakloniščih skupaj preživeli celih 14 dni. V 29 bombnih napadih je 1.518 zavezniških letal na Maribor odvrгло 15.795 bomb, ki so bile težke 4.750 ton in so porušile ali poškodovalе 2.290 zgradb, kar je predstavljalo 47 % zgradb v mestu. Tudi druga poslopja so bila lažje poškodovana. V napadih je umrlo 484 ljudi, vendar pa to ni popoln podatek, saj so podatki o žrtvah med vojaškimi osebami zelo skopi. Tako na primer ni popolnih podatkov o vojaških žrtvah med napadi na glavno železniško postajo, čeprav vemo, da je bilo v času napadov tam veliko vojakov.⁷²

⁷² Žnidarič, Do pekla in nazaj, str. 297.

Slika 16: Povojna rekonstrukcija bombnih zadetkov na Maribor v letih 1944 in 1945 (Arhiv Muzeja narodne osvoboditve Maribor).

Maribor so zadnje nemške vojaške enote zapustile v noči z 8. na 9. maj 1945. V dopoldanskih urah 9. maja 1945 in v naslednjih dneh so v mesto vkorakale enote Jugoslovanske armade, posamezni oddelki bolgarske armade in 1. prekmurska brigada. V mestu se je nastanil štab 3. Jugoslovanske armade. Ob osvoboditvi se je skozi Maribor pomikalo na tisoče in tisoče vojnih ujetnikov, predvsem hrvaških domobrancev in ustašev. Mnogi med njimi so končali kot žrtve povojnih pobojev v protitankovskih jarkih na območju tezenskega gozda pri Mariboru. Strokovnjaki ocenjujejo, da je v povojnih pobojih v okolici Maribora življenje izgubilo približno 12.000 ljudi.⁷³

Proslava ob osvoboditvi je bila organizirana 13. maja 1945 na Trgu svobode, na trgu, na katerem je leta 1918 general Rudolf Maister pozdravljal svoje vojake. Usoda članov Kulturbunda in pri nas živečih Nemcev je bila zakoličena. Številni so končali

⁷³ Ko so ljudje gradili domovino, Severovzhodna Slovenija 1945–1955, Maribor, 1997 (dalje: Ko so ljudje gradili domovino), str. 3–4.

pred vojaškim sodiščem, drugi so bili v prvih tednih po osvoboditvi izseljeni iz Slovenije ali pa ustreljeni na Pohorju.⁷⁴

Slika 13: Čiščenje posledic bombardiranj Maribora (Muzej novejšje zgodovine Slovenije).

Po osvoboditvi so se prebivalci lotili obnove in izgradnje mesta in industrije. Maribor je prva leta po osvoboditvi zaradi industrije postal eno najmočnejših gospodarskih središč v Sloveniji in Jugoslaviji. V njem so delovale tovarne, ki so dale kruh neštetim delavcem – Delavnica železniških vozil Boris Kidrič, Tovarna avtomobilov Maribor, Hidromontaža, Mariborska livarna, Svila, Mariborska tekstilna tovarna – MTT, Zlatorog ipd. Postal je tudi izredno pomembno kulturno in izobraževalno središče.⁷⁵

⁷⁴ Ko so ljudje gradili domovino, str. 5–6.

⁷⁵ Ko so ljudje gradili domovino, str. 6–8.

3. Družbena odgovornost

Zgodovinarji s svojim delom močno vplivajo na ustvarjanje javnega mnenja in širjenje točnih informacij. Z uporabo sodobnih medijev se ta vpliv še povečuje. Dokumentarni film bo dostopen množicam, zaradi tega sem pri delu skrbel za točnost podatkov. Potek dela in njegovi rezultati so transparentni. Pri ravnanju z viri sem upošteval vsa pravila in zakonodajo.

4. Zaključek

Namen svoje raziskovalne naloge sem dosegel, saj sem raziskal temo naloge in posnel dokumentarni film. Moje delo je potekalo v skladu z načrtom, edina težava na katero sem doletel, je bilo dejstvo, da nisem dobil dostopa do gradiva in prostoru Pokrajinskega muzeja Maribor. To vrzel sem zapolnil z gradivom arhiva, knjižnice in drugih ustanov.

Ob raziskovanju sem ugotovil, da je mesto praznovalo napačno obletnico. Pred 850 leti je bila prvič omenjena utrdba ali grad na Piramidi oziroma »castrum Marchburch«. Maribor kot mesto se prvič omenja šele leta 1254, torej smo lani praznovali 760 let prve omembe mesta Maribor. Razčiščenje takšnih in podobnih vprašanj je prav tako cilj moje raziskovalne naloge oziroma dokumentarnega filma.

Na razvoj mesta je v 19. stoletju usodno vplivalo dejstvo, da sta bili skozi mesto speljani cesta in železnica, ki sta povezovali vzhod in zahod ter sever in jug. S tem se je mesto rešilo tekmecev in vzcvetelo.

Dokumentarni film je nastal z željo, da bi ob visoki obletnici prve omembe gradu na Piramidi raziskal zgodovino našega mesta in Mariboru posvetil dokumentarni film skozi oči osnovnošolca. To je tudi nadaljevanje pobude iz leta 2014, da bi učenci snemali dokumentarne filme in ustvarili bazo učnih pripomočkov za učitelje in učence pri različnih predmetih in v različnih razredih.

5. Literatura in viri

Literatura

- 750 let Maribora, Listine, predmeti in podobe mesta Maribor; katalog k razstavi. Maribor 2004.
- Hartman B., Maribor – mesto ob Dravi. Maribor, 1973.
- Berberih P., Zgodovine se lahko učimo tudi drugače – 70. obletnica bombardiranja Maribora. Raziskovalna naloga. Mladi za napredek Maribora. Maribor 2014.
- Cvirn J., Politične razmere na Štajerskem v času vlade grofa Taaffeja (1879-1893), Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 73/38, leto 2002, št. 1.
- Enciklopedija Slovenije. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana 1992.
- Hartman B. (Ur.), Maribor mesto ob Dravi. Založba Obzorja. Maribor 1973.
- Hozjan A., Mariborsko prebivalstvo do srede 18. stoletja, Studia Historica Slovenica, letnik 2 (2002), št. 1.
- Ilustrirana zgodovina Slovencev. Založba Mladinska knjiga. Ljubljana 1999.
- Ko so ljudje gradili domovino; Severovzhodna Slovenija 1945-55. Muzej narodne osvoboditve Maribor. Maribor 1997.
- Praper J. in drugi, Drava, Dravčani, graditelji, obratovalci, 60 let DEM. Vuzenica 2011.
- Stavbar V., Narodni dom v Mariboru, Časopis za zgodovino in narodopisje, letnik 73/38, leto 2002, št. 1.
- Več avtorjev, Slovenci skozi čas. Založba Mihelač. Ljubljana 1999.

- Žnidarič, M, Do pekla in nazaj, Nacistična okupacija in narodnoosvobodilni boj v Mariboru 1941-1945. Muzej narodne osvoboditve Maribor. Maribor 1997.
- Žnidarič, M. Cilj Maribor, ob 60-letnici bombnih napadov na Maribor. Muzej narodne osvoboditve Maribor. Maribor 2004.

Viri

1. Anton Martin Slomšek, fotografija, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
2. Anton Martin Slomšek, risba, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
3. Marburg and den Drau, Steiermark, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
4. Vodni stolp in Narodni dom, fotografija, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
5. Maribor, grad iz 13. stoletja, fotografija, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
6. Marburg a. Drau, Stiege im Burg-Museum, fotografija, razglednica. UKM, Zbirka drobnih tiskov.
7. Burg, 1681, grafika, razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2430.
8. Kužno znamenje, 1929, fotografija, razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2278.
9. Kužno znamenje, fotografija, razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2285.
10. Burg Marburg a.d. Drau im 17. Jahrhundert, grafika. razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2433.
11. Mariborski grad, fotografija, razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2437.
12. Mariborski grad, portal, fotografija, razglednica. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2438.
13. Gruss aus Marburg a/Drau, risba, razglednica, odposlana leta 1898. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 8326.
14. Die Burg in Marburg a/Drau, risba, razglednica, odposlana leta 1900. PAM; Zbirka fotografij in razglednic, inv. 2440.

15. Die Burg in Marburg a.d. Drau, risba, razglednica, odposlana 1901. PAM, Zbirka fotografij in razglednic, inv. 8327.
16. Burg, Marbur a.d. Drau, fotografija, razglednica, odposlana 1914. PAM; Zbirka fotografij in razglednic, inv. 8328.
17. Maribor: reprodukcija skice mesta iz popotne knjige (Friedrich Bernhard Werner, 13. julij 1712), SI_PAM/1693/001/001_00008, PAM.
18. Maribor: reprodukcija Runk-Zieglerjeve vedute mesta [1805] - pogled na mesto z jugozahoda, SI_PAM/1693/001/001_00009, PAM.
19. Maribor: reprodukcija litografskega pretiska (1876) oljne slike slike neznanega avtorja v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu - pogled na mesto z juga, SI_PAM/1693/001/001_00012, PAM.
20. Maribor: reprodukcija Reitter-Sandmannove litografije 1861 - pogled na mesto z vzhoda, SI_PAM/1693/001/001_00011, PAM.
21. Maribor: reprodukcija litografskega pretiska (1876) oljne slike slike neznanega avtorja v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu - pogled na mesto z juga, SI_PAM/1693/001/001_00013, PAM.
22. Maribor: reprodukcija [litografskega pretiska (1876) oljne slike slike neznanega avtorja v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu] - pogled na mesto z juga, SI_PAM/1693/001/001_00014, PAM.
23. Maribor: reprodukcija votivne slike neznanega avtorja iz cerkve v Nazarjah z upodobitvijo mesta z juga 1680 (1681), SI_PAM/1693/001/001_00002, PAM.
24. Maribor (razglednica): panoramski pogled na mesto z vzhoda - v obliki slikarske palete s čopičem, SI_PAM/1693/001/003_00001, PAM.
25. Maribor (razglednica): panoramski pogled na mesto z zahoda - v obliki drevesnega lista, SI_PAM/1693/001/003_00003, PAM.
26. Maribor (razglednica): pogled na mesto in mostove z Ruške ceste - z dodanim motivom prve svetovne vojne, SI_PAM/1693/001/003_00010, PAM.
27. Maribor (reprodukcija razglednice): pogled na del mesta - z dodanim motivom utrujenih vojakov v prvi svetovni vojni in voščilom za novo leto, SI_PAM/1693/001/003_00011, PAM.

28. Maribor (razglednica): pogled s Pobreške ceste na levi breg Drave med mostovoma - z dodanim motivom deklice in dečka v narodni noši in grbom Maribora, SI_PAM/1693/001/003_00004, PAM.
29. Barvna razglednica glavne železniške postaje v Mariboru, pogled s Stolnega vrha, okrog 1914, levo zgoraj na prednji strani napis: Marburg a./Drau, na hrbtni strani levo spodaj: Rudolf Gaisser, Marburg a./Drau, Fototeka MNOM.
30. Črno bela razglednica Glavnega trga v Mariboru, levo zgoraj napis: Marburg a. D / Am Hauptplatz, na hrbtni strani: fotograf Adolf Skušek, Marburg a. D., Triesterstr. 13, Fototeka MNOM.
31. Barvna razglednica Maribora, mesto na levem bregu Drave s starim lesenim in novim državnim mostom. Avtor posnetka in založnik nista navedena. Napisana 17. maja 1918, Fototeka MNOM.
32. Črno bela razglednica Maribora, pogled z Meljskega hriba, na hrbtni strani ni podatkov o založniku, datumu izdaje, poštni žig je nečitljiv, napisana pred 1941, Fototeka MNOM.
33. Črno bela razglednica Glavnega trga v Mariboru. Zadaj: Založila: Zlata Brišnik, Maribor, 1937-1938, Fototeka MNOM.
34. Črno bela razglednica Maribora, Partizanska cesta – pogled z vzhoda proti frančiškanski cerkvi, promenada. Založil Feliks Novak, Maribor, 1. 5. 1939. Ni bila napisana in odposlana, Fototeka MNOM.
35. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Glavni trg z jugovzhoda. Založila Zlata Brišnik, Maribor, 1940-1941, Fototeka MNOM.
36. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Glavni trg z jugozahoda, začetek Vetrinjske in Ulice kneza Koclja. Založila Zlata Brišnik, Maribor, 1939-1940, Fototeka MNOM.
37. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Glavni trg z jugovzhoda. Založil V. Weixl, Maribor. Poštni žig: Maribor, 5. 10. 1933. Napisana: 5. 10. 1933, Fototeka MNOM.
38. Črno bela razglednica Maribora, pogled na državni most z delom Lenta in mesto zahodno od državnega mostu. Založila Zlata Brišnik, Maribor, 1939-1940, Fototeka MNOM.

39. Črno bela razglednica Maribora, pogled na državni most in Trg kralja Petra (danes Trg revolucije) z Mariborskim dvorom, začetek Pobreške ceste s severozahoda. Založila Zlata Brišnik, Maribor, 1931-1932, Fototeka MNOM.
40. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Koroščevo cesto z zahoda (danes Mladinska ulica). Ni bila napisana in odposlana, ni podatkov o izdajatelju, založniku in fotografu, pred letom 1941, Fototeka MNOM.
41. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Aleksandrovo (danes Partizansko) cesto s promenado in frančiškansko cerkev z vzhoda. Založil V. Weixl, pred letom 1941, Fototeka MNOM.
42. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Smetanovo ulico. Založil Felix Nowak, Maribor, 1. 5. 1931, Fototeka MNOM.
43. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Aleksandrovo cesto in železniško postajo z zahoda. Založil L. Kieser, Maribor, 1938, Fototeka MNOM.
44. Črno bela fotografija Maribora – Glavni trg z avtobusi mestnega prometa, v ospredju avtobus za kopališče mariborski otok, pred letom 1941, Fototeka MNOM.
45. Črno bela fotografija hidroelektrarne Fala, maj 1918, Fototeka MNOM.
46. Črno bela razglednica Maribora, pogled na banovinsko stanovanjsko palačo z jugozahoda (danes vogal Gregorčičeve in Strossmayerjeve ceste). Založil F. Nowak, 1. 10. 1930, Fototeka MNOM.
47. Črno bela razglednica Maribora, pogled na Narodni dom z jugozahoda. Založil F. M. Nowak, Maribor, 1929, Fototeka MNOM.
48. Črno bela razglednica Maribora, pogled na palačo okrožnega urada za zavarovanje delavcev (danes Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca v Ulici talcev). Založila Zlata Brišnik, Maribor, 1937-1938, Fototeka MNOM.
49. Črno bela fotografija, Hutterjevo stanovanjsko naselje za delavce in uslužbenke na Pobrežju, zgrajeno med leti 1936 in 1937, Fototeka MNOM.
50. Črno bela fotografija, Delavska – Vurnikova kolonija med Betnavsko, Cesto zmage in Radvanjsko cesto v Mariboru, Fototeka MNOM.
51. Črno bela fotografija prireditve Kulturbunda Studenci, 8. 2. 1941, Fototeka MNOM.

52. Člani Kulturbunda na balkonu mariborskega Rotovža, april 1941, Fototeka MNOM.
53. Člani Kulturbunda v Mariboru so 8. aprila 1941 prevzeli policijo. Posneto pred stavbo policije na Slomškovem trgu, Fototeka MNOM.
54. Oboroženi člani Kulturbunda pred meljsko vojašnico, 8. april 1941, Fototeka MNOM.
55. Črno bela razglednica izdana med okupacijo, brez podatkov o avtorju posnetka, založniku - železniški most je jugoslovanska vojska ob umiku iz Maribora minirala 7. aprila 1941, Fototeka MNOM.
56. Prihod nemške vojske v Maribor, Gosposka ulica, 8. april 1941, Fototeka MNOM.
57. Prihod nemške vojske v Maribor, križišče Slovenske, Tyrševe in Gosposke ulice, 8. april 1941, Fototeka MNOM.
58. Današnja Partizanska cesta v Mariboru, april 1941. Avtor posnetka: Anton Kristan, Fototeka MNOM.
59. Adolf Hitler na Državnem – Glavnem mostu med obiskom Maribora, 26. april 1941, Fototeka MNOM.
60. Adolf Hitler med obiskom Maribora, 26. april 1941, današnja Grajska ulica, Fototeka MNOM.
61. Požgan okupatorjev avtomobil v Volkmerjevem prehodu 29. aprila 1941, Fototeka MNOM.
62. Okupatorjev avtomobil požgan v sabotažni akciji v Volkmerjevem prehodu 29. aprila 1941, Fototeka MNOM.
63. Okupatorjev avtomobil požgan v sabotažni akciji v Volkmerjevem prehodu 29. aprila 1941, Fototeka MNOM.
64. Proizvodna hala v tovarni letalskih motorjev v Mariboru 25. julija 1942, Fototeka MNOM.
65. Slovenski izgnanci na poti iz taborišča na železniško postajo Maribor v začetku julija 1941, Fototeka MNOM.
66. Razglas o streljanju talcev, 24. in 25. avgust 1941
67. Meljska vojašnica aprila 1941, zbirno taborišče za vojne ujetnike jugoslovanske vojske, Fototeka MNOM.

68. Borci Šercerjeve brigade v zboru na Klančnikovi domačiji na Zgornjem Završju 23. marca 1944. Politični komisar Miha Butara-Aleks jim je prebral dnevno povelje o preureditvi brigade. Avtor posnetka: Jože Petek, Fototeka MNOM.
69. Glavni trg po bombnem napadu 14. oktobra 1944, Fototeka MNOM.
70. Mestna klavnica na Oreškem nabrežju po bombnem napadu 14. oktobra 1944, Fototeka MNOM.
71. Urad državnega komisarja za utrjevanje nemštva (danes zdravstveni dom) po bombnem napadu 19. novembra 1944, Fototeka MNOM.
72. Glavna železniška postaja v Mariboru po bombnem napadu 19. novembra 1944, Fototeka MNOM.
73. Mariborski grad je bil poškodovan v bombnih napadih 19. novembra 1944 in 1. aprila 1945, Fototeka MNOM.
74. Železniške delavnice na Studencih so bile sedemkrat poškodovane med bombnimi napadi. Največje poškodbe so utrpele 6. decembra 1944. Pogled na kompleks železniških delavnic poleti 1945, Fototeka MNOM.
75. Splošna stavbena družba (pozneje Metalna Maribor) je bila močno poškodovana v bombnem napadu 27. decembra 1944, Fototeka MNOM.
76. Tovarna letalskih motorjev v Mariboru je bila večkrat cilj zavezniških bombnih napadov. Močno je bila poškodovana 14. februarja 1945. Posnetek iz poletja 1945, Fototeka MNOM..
77. Med bombardiranjem glavne železniške postaje 1. marca 1945 so bile močno poškodovane ulice v neposredni okolici. Današnja Partizanska cesta s pogledom na železniško postajo, Fototeka MNOM.
78. Mariborčani v enem izmed hišnih zaklonišč, Fototeka MNOM.
79. Povojna rekonstrukcija bombnih zadetkov na Maribor v letih 1944 in 1945, Fototeka MNOM.
80. Maribor ob osvoboditvi, 9. maj 1945. Avtor posnetka: Stane Terčak, Fototeka MNOM.
81. Maribor, 9. maj 1945, prihod aktivistov s Kozjaka v Maribor, Fototeka MNOM.
82. Prihod aktivistov s Kozjaka v Maribor, 9. maj 1945 popoldan. Posnetek je nastal na vogalu današnjih Prešernove in Maistrove ulice, Fototeka MNOM.

83. Prihod aktivistov s Kozjaka v Maribor, 9. maj 1945, dvorišče šole v Aškerčevi ulici, Fototeka MNOM.
84. Prekmurska brigada na današnji Partizanski cesti v Mariboru, 10. maj 1945 v jutranjih urah, Fototeka MNOM.
85. Enot 3. jugoslovanske armade prihajajo v osvobojeni Maribor, 10. maj 1945. Avtor posnetka: D. Čekada, Fototeka MNOM..
86. Partizanska vojska v Kopališki (pozneje Svetozarevski) ulici, maj 1945. Avtor posnetka: D. Čekada, Fototeka MNOM.
87. Borci 3. jugoslovanske armade na Slovenski ulici v Mariboru. Avtor posnetka: B. Hribar, Fototeka MNOM.
88. Partizani na današnji Partizanski cesti v Mariboru, maj 1945, Fototeka MNOM.
89. Borci 3. jugoslovanske armade na Partizanski cesti v Mariboru. Avtor posnetka: Marjan Pfeifer, Fototeka MNOM.
90. Partizanska enota v Ulici 10. oktobra v Mariboru, 10. maj 1945. Avtor posnetka: Marjan Pfeifer, Fototeka MNOM.
91. Čiščenje ruševin na križišču Partizanske ceste in Cankarjeve ulice, 17. 6. 1945. Avtor posnetka: Marjan Pfeifer, Fototeka MNOM.
92. Odstranjevanje ruševin, Maribor, 12.6.1945, Ulica kneza Koclja. Avtor posnetka: Jože Kološa, Fototeka MNOM.
93. Odstranjevanje ruševin, Maribor, 17.6.1945, križišče Partizanske ceste in Cankarjeve ulice, Fototeka MNOM.
94. Meljski industrijski bazen, kjer je pred drugi svetovno vojno prevladovala tekstilna industrija. Kdaj je posnetek nastal, ni razvidno, Fototeka MNOM.
95. Tekstilna tovarna Josip Hutter in drug, ni razvidno, kdaj je posnetek nastal, Fototeka MNOM.
96. Mariborska tekstilna tovarna, okrog 1950, Fototeka MNOM.
97. Mariborska tekstilna tovarna, predilnica, okrog 1950, Fototeka MNOM.
98. Deponija tovornih vozil znamke »Pionir« v TAM-u, 50. leta 20. stoletja, Fototeka MNOM.
99. Izdelava tovornih vozil »Pionir« na tekočem traku v TAM-u, 50. leta 20. stoletja, Fototeka MNOM.
100. Železniške delavnice v Mariboru, pred letom 1941, Fototeka MNOM.

101. Vrezovanje Zlatorogove blagovne znamke v milo, 23. januar 1948. Foto Slovenija, 4242/18a. Avtor posnetka: Božo Štajer. MNZS.
102. Čiščenje ruševin, Maribor, 28. 8. 1946. Foto Slovenija, 3396/39, avtor posnetka: Marjan Pfeifer. MNZS.
103. Maribor, ruševine, 30. 8. 1945. Foto Slovenija, 2740/33, avtor posnetka: Marjan Pfeifer. MNZS.
104. Hans Holbein, "The Dance of Death [Woodcut]," in Children and Youth in History, Item #186, <http://chnm.gmu.edu/cyh/primary-sources/186> (accessed February 7, 2015). Annotated by Shona Kelly Wray.
105. "Ljubljana, Celje in Maribor zoper Slovence." Slovenski gospodar letnik 14. številka 17 (22.04.1880). <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-KCUNME0D>.
106. Kmetijske in rokodelske novice (11.05.1859), letnik 17, številka 19. URN:NBN:SI:DOC-Y1DEIXQMfrom <http://www.dlib.si>.
107. Kmetijske in rokodelske novice (16.05.1855), letnik 13, številka 39. URN:NBN:SI:DOC-RYVWO3KUfrom <http://www.dlib.si>.

PRILOGE

SCENARIJ		
Ali se kdaj razmišljali o tem, da na vsakem potovanju v tujih mestih vedno obiščemo vse muzeje, kar jih je možno videti? Ogledamo si vse znamenitosti in zanima nas vse, kar je povezano z zgodovino mesta ali dežele, ki smo jo obiskali. Ali smo tako radovedni tudi doma? Kdaj ste se nazadnje lotili proučevanja zgodovine našega mesta in kdaj ste nazadnje obiskali muzej ali katero od znamenitosti našega lepega mesta – Maribora?	Eva	Uvodna špica – pogled s Piramide
MARIBOR ZAKAJ? KDAJ? KAKO?		Rotovž - Naslov
Pogled na naše mesto me vedno navduši. Ali ste vedeli, da se je Maribor na zemljevidu štajerske dežele pojavil precej pozno? Vse do trenutka, ko je vojvoda in mejni grof Bernhard Spanheimski ob prihodu Madžarov v Panonsko nižino in njihovimi vpadi v frankovsko državo na Piramidi dal zgraditi utrdbo, se tukaj ni veliko dogajalo. Utrdba na Piramidi je bila verjetno zgrajena v začetku 12. stoletja. Utrdba ali grad se je imenovala »Grad v marki« ali »Burg in der Mark« in je bila prvič omenjena v listini iz 20. oktobra 1164 kot »castrum Marchburch«, last Otokarja Štajerskega.		Mesto
Leta 1209 je bil Maribor že meščansko naseljen, saj se v listini Leopolda VI. Babenberžana omenja kot trg ali »forum Marchpurch. Ko je leta 1147 umrl lastnik gradu Bernhard Spanheimski, je grad izgubil prejšnjo vlogo v marki in zaradi oddaljenosti v 13. stoletju ostal izven mestnega obzidja. Po letu 1200 je bila gosposčina razdeljena na gosposčino Zgornji Maribor, s sedežem na Piramidi, ter na gosposčino Maribor grad, s sedežem v gradu v mestu.		Grad na Piramidi
4. decembra 1254 se Maribor prvič omenja kot mesto. V listini, katere prepis hranijo v Koroškem deželnem arhivu, je zapisano, da se je Werner s Pohorskega dvora pred pričami zavezal, da bo Vetrinjskemu samostanu izplačal škodo. Poravnava je bila opravljena v župnijski cerkvi pri mestu Maribor.		Grad na Piramidi
Naselbina se je oblikovala zaradi tega, ker je položno dravsko nabrežje omogočalo pristajanje plovil z blagom, prehod čez Dravo pa je povezoval fevdalne posesti. Mostišče je dobilo še večji pomen, ko so Štajersko dobili Habsburžani, ki so svoje posesti širili tudi na jugu.		Drava - veduta
Mesto je bilo takrat popolnoma drugačno od Maribora, kakršnega poznamo danes. Tudi način življenja je bil seveda drugačen.	Eva	Posnetek na Lentu
Meščani so bili svobodni, sodil pa jim je mestni sodnik. Mestni sodnik je bil predstavnik mesta, ki ga je volilo, hkrati pa predstavnik mestnega gospoda, ki ga je potrjeval. Meščan je bil tisti, ki je imel trajno prebivališče v mestu, imel je lastno hišo ali stanovanje, ukvarjal pa se je z tipično meščansko dejavnostjo. Ob meščanih so v mestu živeli tudi svobodnjaki, ki niso imeli lastne hiše ali stanovanja, ter plemiči in duhovščina, ki niso imeli meščanskih pravic, saj so sodili pod fevdalno oz. cerkveno pravo.		Vedute

V mestu pa je živela in delovala tudi velika Judovska skupnost. Stojimo pred sinagogo. Ali poznate njeno zgodovino? Ali veste, kakšna usoda je doletela Jude v našem mestu?		Pred sinagogo
Intervju z Marjetko Bedrač	Marjetka Bedrač	Intervju preide na sinagogo
Mesto so z obzidjem verjetno obdali konec 13. stoletja. Obzidje je potekalo ob današnji Svetozarevski, Gregorčičevi Strossmayerjevi ulici ter med vodnim in sodnim stolpom ob Dravi. Ob mestu so se kmalu začela razvijati predmestja - Graško na vzhodu, Koroško na zahodu in Magdalensko na drugi strani Drave.		Veduta mesta, obdanega z obzidjem
Danes tega obzidja ni več, ostali so samo še nekateri opomniki in ostal je Mariborski mestni grad, ki ga je dal med leti 1478 in 1483 zgraditi cesar Friderik III. Njegova naloga je bila utrditev severo-vzhodnega dela mestnega obzidja.		Mestni grad
Intervju	Alenka Horvat, ZVKDS	Posnetek gradu Litografije + fotografije sprememb na grajski stavbi
Videti je, da je življenje v mestu mirno potekalo. Pa vendar, ni bilo vedno tako.	Eva	Trije ribniki
Od leta 1437 je mesto namenjal glavno skrb utrdbam. Mestna obrambna tehnika je omogočila, da se je mesto z muko branilo napadov tujih vojsk. Leta 1481 so tako odbili napad madžarskega kralja Matije Korvina, ob turškem napadu leta 1532 pa so se izkazale za zastarele. S turškimi vpadi je povezana legenda o čevljarčku.		Trije ribniki
Legenda o čevljarčku - intervju	Uroš Dokl	MNOM
Medtem ko so v 17. stoletju mesto prizadeli številni požari, so se prebivalci soočali tudi z boleznijo. Vedno me je zanimala zgodba za Kužnim znamenjem na Glavnem trgu. Na kaj nas spominja?	Eva	Kužno znamenje – Glavni trg
Med najhujšimi boleznimi, ki so grozile prebivalcem mesta, je bila zagotovo kuga. V slovenske dežele so se epidemije razširile po navadi iz Štajerske, Ogrske, Benetk in Vojne krajne. Velike kužne epidemije so Maribor doletele v letih 1646, 1664, 1680. V letih 1679 do 1680 je v Srednji Evropi divjala najhujša kuga tega stoletja, ki je posebej hudo prizadela nekatere slovenske dežele, še zlasti mestno prebivalstvo. Maribor je na primer samo v letu 1680 izgubil 35 odstotkov prebivalstva.		Kuga – litografija Fotografije kužnega znamenja
Grozljivo, mar ne? A na srečo so Maribor čakali boljši časi, ki so se začeli s prihodom 18. stoletja.	Eva	Kužno znamenje
Cesar Karel VI. je dal zgraditi cesto od Dunaja do svobodnega pristanišča v Trstu. Ta cesta je vodila skozi Maribor, oživljena promet in trgovina pa sta mestu koristila. Maribor je leta 1752 postal sedež kresije, okrožnega urada, ki je upravljala ozemlje med Dravo in Muro. Maribor se je na ta način vsaj delno rešil sence glavnega mesta dežele, Gradca. V mestu je delovalo vedno več obrtnikov, po ukrepih cesarja Jožefa II. pa se je pojavila tudi prva manufaktura-izdelovalnica vojaških oblačil.		Zemljevid Maribora Fotografije Vedute

Ko sem bila majhna, so mi bili vedno všeč vlaki. Rada sem jih gledala in dolgo sem si želela potovati z vlakom. Si lahko mislite, kako je bilo tistim, ki so dočakali prvi vlak, ki je pripeljal v naše mesto?	Eva	Železniška postaja
Napoleonske vojne so posredno prizadele tudi Maribor. Gospodarske razmere so se po vojnah počasi urejale, razširila sta se trgovina in obrt, pravi zagon pa je mesto dobilo leta 1846. Južna železnica od Dunaja do Trsta je bila do Maribora potegnjena tega leta. Mariborske prometne povezave so bile s tem še izboljšane, večni tekmeč Ptuj pa je bil dokončno izrinjen. Izgradnja južne železnice je bila za Maribor izrednega pomena. Mesto se je razvijalo hitreje in vsestransko. Odpadel je srednjeveški obroč obzidja, predmestja so bila bolj povezana s centrom, leta 1850 pa so se mu tudi upravno priključila. Maribor je postal sedež okrajnega glavarstva in okrajnega sodišča.		Železnica, spremembe v mestu Litografije Fotografije
A to je bil šele začetek. Ko je bilo Pragersko povezano z Madžarsko in Maribor s Celovcem, so bili ustvarjeni vsi pogoji za razcvet mesta. Začel se je razvoj industrije. Na Studencih so zgradili Delavnice južne železnice.	Eva	Studenci, pred nekdanjimi delavnicami
V teh delavnicah so popravljali ves vozni park južnih železnic in so bile v bistvu prvi industrijski obrat v Mariboru. Zaposlitev je dobilo 1200 ljudi. Cestni in rečni promet na daljavo sta upadla, okrepljen se je lokalni promet po železnici, poslovno življenje pa se je začelo seliti iz mestnega jedra. Železnica je spodbudila prehod nekaterih obrtnih dejavnosti v tovarniške - usjarstvo, pivovarstvo, mlinarstvo, čevljarstvo, milarstvo ipd.		Delavnice južnih železnic Pivovarna Union
Ko smo že pri industriji, je potrebno povedati, da je mesto močno spremenila in v prihodnost popeljala še ena pridobitev. Za tem pomembnim dogodkom je stal Karl Scherbaum. Na dogodek nas spominja majhna spominska plošča na Grajskem trgu.	Eva	Eva, nato prehod na spominsko ploščo
Karl Scherbaum, ugledni mariborčan, mlinar in pek, je 4. aprila 1883, samo štiri leta po tistem, ko je Edison izumil električno žarnico, prižgal prvih 36 električnih žarnic v Mariboru in v Sloveniji. Žarnice so razsvetljevale mlin, pekarno in prodajalno kruha na današnjem Grajskem trgu. S tem se je začela elektrifikacija Slovenije in druga faza industrializacije Maribora. 1888 je Scherbaum s svojim dinamom omogočil tudi prvo slavnostno javno razsvetljavo Grajskega trga, ki si jo je ogledal celo prestolonaslednik Rudolf Habsburški. V spomin na Rudolfov obisk je še dolgo svetila električna luč nad vrati hiše na Grajskem trgu 7.		Slika mlina Posnetek Grajskega trga
Nahajamo se na Slomškovem trgu, kjer se nahaja veliko pomembnih inštitucij in zgradb. A zanima nas cerkev Sv. Janeza Krstnika, ali Stolna cerkev, kakor jo poznamo. Kdaj ste jo nazadnje obiskali?	Eva	Stolna cerkev
Cerkev je bila zgrajena v 12. stoletju, vendar je skozi stoletja doživela kar nekaj sprememb. V 18. stoletju so tako na primer njen zvonik znižali za 19 metrov. Danes v njena vrata zre Anton Martin Slomšek. Kaj imata oba skupnega?		Stolna cerkev preide v kip Antona Martina Slomška
Pomlad narodov leta 1848 je mestu dala novo energijo. Vendar pa so bile vse pridobitve revolucije kmalu odpravljene in začelo se je obdobje novega absolutizma, v katerem so imeli glavno besedo birokracija, vojska in Katoliška cerkev. V ospredju politike je bila modernizacija monarhije. Leta 1849 so uvedli novo upravno ureditev.		Portret Antona Martina Slomška Članki – Kmetijske

Novi upravni ureditvi so leta 1859 prilagodili tudi cerkveno ureditev Koroške in Štajerske. Lavantinska Škofija je prepustila krški svoje župnije na Koroškem, nova meja med lavantinsko in graško škofijo pa je tekla skladno z mejo mariborskega okrožja. Zahvaljujoč prizadevanjem Antona Martina Slomška so sedež škofije preselili iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor.		in rokodelske novice
Danes nas na to spominja tudi kopija vodnjaka iz Št. Andraža v Labotski dolini, kjer je bil nekoč sedež Lavantinske škofije.	Eva	Kopija vodnjaka
Vendar pa Antona Martina Slomška ne pomnimo le zaradi tega, ampak tudi zaradi njegove ljubezni in skrbi za slovenski jezik ter njegovega narodnobudiljskega dela. Nacionalno vprašanje je namreč v Mariboru postajalo vedno bolj pomembno, razdor med Slovenci na eni in Nemci na drugi pa vedno bolj globok.		Anton Martin Slomšek
Slovenci na Spodnjem Štajerskem v drugi polovici 19. stoletja niso zahtevali veliko, predvsem so si želeli z ustavo zajamčene jezikovne enakopravnosti v šolah, uradih in v javnem življenju. A že to je bilo dovolj, da so se Nemci počutili ogrožene. Zaradi tega so se odločili za bolj odločno nemško nacionalno politiko.		Članek – prizadevanja za uporabo slov. jezika Maribor v drugi polovici 19. stoletja
Začel se je narodnostni boj za Maribor in njegovo okolico. Številnim nemškim institucijam so Slovenci ob bok postavili slovenske ustanove-čitalnice, tiskarno, posojilnico, številna društva in Narodni dom.	Eva	Narodni dom
Narodni dom je zgradila posojilnica v Mariboru leta 1898. Postal je pomembno središče mariborskih in štajerskih Slovencev. Pred njegovo izgradnjo so časopisi pogosto pisali, da Slovenci potrebujejo prostor, v katerem bi se lahko družili in organizirali ter da se ne bi več stiskali po gostilnah. Po odprtju so se v Narodni dom vselile mariborske organizacije, predvsem Slovanska čitalnica in Posojilnica. Narodni dom je postal živahno središče mariborskih Slovencev.		Narodni dom - fotografije
Scherbaumova vila ima zanimivo zgodovino. Med drugim je bilo v njej ob začetku druge svetovne vojne nekaj časa v njej naseljeno poveljstvo jugozahodne fronte.	Eva	Scherbaumova vila
Prva svetovna vojna se je sicer odvijala na bojiščih daleč od Maribora, vendar je prizadela tudi naše mesto. Moški so odhajali, ženske so se doma prebijale skozi pomanjkanje in skrb za družino, življenje otrok se je spremenilo, v Mariboru pa je bila nastanjena tudi rezervna bolnišnica številka 3, ki je imela tri oddelke, prvi je deloval v današnji III. gimnaziji.		Fotografije iz obdobja vojne Vojna bolnišnica
Ali poznate tega legendarnega prebivalca Maribora? Človeka s sabljo in brki, vojaka, pesnika, bibliofila? Seveda, to je Rudolf Maister, ki je spremenil potek zgodovine našega mesta.	Eva	Spomenik generalu Rudolfu Maistru
Intervju z Miro Grašič		Fotografije – Rudolf Maister

V obdobju med prvo in drugo svetovno vojno je Maribor doživel kar nekaj upravnih sprememb. Aprila leta 1922 je postal sedež Mariborske oblasti, ki je ob Ljubljanski oblasti sestavljala Slovenijo.	Eva	Mestna občina Maribor
Z zakonom o delitvi države na nove upravne enote iz leta 1929 je bila Mariborska oblast z Ljubljansko oblastjo združena v Dravsko banovino. Nekdanjo Mariborsko oblast je sedaj sestavljalo 12 srezov, v Mariboru sta bila to sreza Maribor levi breg in Maribor desni breg.		Zemljevid Maribor veduta
Mesto je dobilo prvo hidroelektrarno Fala in kmalu je postalo prvo mesto v kraljevini SHS po porabi elektrike. Tudi navzven je Maribor spreminjal videz. Izginjal je vpliv Dunaja, pojavljal pa se je vpliv Prage in arhitekta Jožeta Plečnika. Občina je z delavsko kolonijo poskrbela za delavce, enako pa so naredili tudi nekateri industrialci. Med njimi je bil tudi lastnik tekstilne tovarne Hutter&drug, Josip Hutter. Na Pobrežju je zgradil delavsko kolonijo,		HE Fala Fotografije mariborskih zgradb Hutterjeva kolonija Vurnikova kolonija
v mestu pa stanovanjski blok, ki ga poznamo enostavno kot Hutterjev blok. A obdobje političnega, gospodarskega, kulturnega in športnega razcveta se je kmalu prevesilo v grožnjo vojne.	Eva	Hutterjev blok
V zadnjih letih pred vojno je bil Maribor izpostavljen močni nacistični propagandi, sploh pa po letu 1939 ko je bilo v Jugoslaviji ponovno dovoljeno delovanje švabsko-nemške kulturne zveze, tako imenovanega Kulturbunda. Leta 1941 so Kulturbundovci, ki so prisegli Hitlerju, že javno grozili Slovencem.		Fotografije - Kulturbundovci
6. aprila 1941 je Nemčija brez vojne napovedi napadla kraljevino Jugoslavijo. V Maribor so prvi oddelki nemške vojske prispeli 8. aprila. Vse jugoslovanske enote so se umaknile na desno stran Drave. Ob umiku so 7. aprila popoldne porušile vse mostove prek Drave. Člani Kulturbunda so prevzeli mestno občinsko upravo in policijo, odredili so policijsko uro in sodelovali pri razorožitvi ujetih jugoslovanskih vojakov.		Porušeni mostovi Prihod nemške vojske v Maribor
Maribor je ob začetku vojne obiskal Hitler osebno. Zagotovo ste slišali, da so ljudje prisluhnili njegovemu govoru z balkona Rotovža. Ta zgodba se je nekako zakoreninila med Mariborčani, a Hitler v resnici nikoli ni stal na tem balkonu.	Eva	Rotovž
Hitler je Maribor obiskal 26. aprila in se zadržal le kratek čas. Ogleдал si je porušena glavni in železniški most, Slomškov trg, ter se udeležil veličastnega sprejema na gradu. Na gradu je spregovoril Kulturbundovcem in se jim zahvalil za njihovo delovanje pred letom 1941.		Hitler v Mariboru
Maribor je bil v prvih mesecih okupacije središče osvobodilnega gibanja na slovenskem Štajerskem. Prva uporniška akcija v Sloveniji je bila izvedena prav v Mariboru in sicer 29. aprila 1941, ko so mladinci v Volkmerjevem prehodu zažgali dva okupatorjeva avtomobila.		Zažgana avtomobila – Volkmerjev prehod
Na ta dogodek nas danes spominja ta spomenik v Volkmerjevem prehodu. Zanima me, ali ste to vedeli?	Eva	Volkmerjev prehod - spomenik
Nemci so po okupaciji izvedli reorganizacijo mesta in občine in vso industrijo so preusmerili v vojno industrijo. Prebivalstvo je čutilo vso težo vojne – od izseljencev, talcev, internirancev, ukradenih otrok, vojnih ujetnikov v		Tovarna letalskih motorjev

vojnem taborišču Stalag XVIII D, prisilno mobiliziranih vojakov ter vseh tistih, ki so se na tak ali drugačen način upirali okupaciji. Zaradi nemškega terorja se je razmahnilo osvobodilno gibanje, ki pa je svoj pravi razmah doživelo šele po prihodu XIV. divizije na Štajersko.		Izgnanci Talci Stalag XVIII D XIV divizija
Ob vseh grozotah, ki so jih doživljali Slovenci, pa je bil Maribor v letih 1944 in 1945 še tarča zavezniških bombnih napadov. Od 9. septembra 1942 do 25. aprila 1945 je Maribor doživel 268 letalskih alarmov, ljudje pa so v zakloniščih skupno preživeli celih 14 dni. V 29-ih bombnih napadih je 1.518 zavezniških letal na Maribor odvrгло 15.795 bomb, ki so bile težke 4.750 ton in so porušile ali poškodovale 2.290 zgradb, kar je predstavljalo 47% zgradb v mestu. Tudi ostala poslopja so bila lažje poškodovana. V napadih je umrlo 484 ljudi, vendar pa to ni popoln podatek, saj so podatki o žrtvah med vojaškimi osebami zelo skopi.		Fotografije porušenega Maribora
Na vse grozote druge svetovne vojne v Mariboru in okolici nas spominja Spomenik NOB na Trgu svobode. Prav gotovo ste ga že videli, ali se ob njem celo igrali. Za njim pa se skrivajo številne žalostne zgodbe.	Eva	Spomenik NOB
Maribor so zadnje nemške vojaške enote zapustile v noči z 8. na 9. maj 1945. V dopoldanskih urah 9. maja 1945 in v naslednjih dneh so v mesto vkorakale enote Jugoslovanske armade, posamezni oddelki bolgarske armade in 1. prekmurska brigada. Ob osvoboditvi se je skozi Maribor pomikalo na tisoče in tisoče vojnih ujetnikov, predvsem hrvaških domobrancev in ustašev. Mnogi med njimi, približno 12.000 jih je bilo, so svoje življenje končali kot žrtve povojnih pobojev v protitankovskih jarkih na območju tezenskega gozda pri Mariboru.		Fotografije osvoboditve Tezenski gozd
Po osvoboditvi so se prebivalci lotili obnove in izgradnje mesta in industrije. Maribor je prva leta po osvoboditvi zaradi industrije postal eno najmočnejših gospodarskih središč v Sloveniji in Jugoslaviji. V njem so delovale tovarne, ki so dale kruh neštetim delavcem – Delavnica železniških vozil Boris Kidrič, Tovarna avtomobilov Maribor, Hidromontaža, Mariborska livarna, Svila, Mariborska tekstilna tovarna, Zlatorog ipd. Postal je tudi izredno pomembno kulturno in izobraževalno središče.		Fotografija čiščenja mesta Fotografije tovarn
O Mariboru bi vam lahko povedala še nešteto zgodb in vam pokazala še številne skrite in manj skrite znamenitosti. Kakorkoli že, Mariborčani smo lahko res ponosni na bogato zgodovino našega mesta.	Eva	Posnetek mesta